

ÄÄNEKOSKEN NAISKUORO 1941-2005

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
2. ÄÄNEKOSKI	5
2.1. Äänekosken Naiskuoron rakas kotiseutu	5
2.2. Äänekosken Naiskuoro osana kotikaupungin kulttuurielämää.....	6
3. ÄÄNEKOSKEN NAISKUORON ALKUVAIHEET	9
3.1. Lottakuorotoiminta Äänekoskella ennen virallista järjestäytymistä.....	9
3.2. Äänekosken lottakuoro 1941 - 1944	10
3.3. Äänekosken Naiskuoron perustaminen	14
4. KUORON JOHTAJAT	15
4.1. Annikka Wahrmannin kuoro 1941 - 1968.....	15
4.2. Johtajaralli ja johtajakriisit	18
5. KUOROLAISET	22
5.1. Kuoron koko	22
5.2. Naiskuorolaisten ammatit ja aktiviteetit	23
5.3. Arkea Äänekosken Naiskuorossa	24
6. MUSIIKILLINEN TOIMINTA	26
6.1. Ideologinen perusta	26
6.2. Esiintymiset	29
6.2.1. Laulutervehdykset ja ohjelma-avustukset.....	29
6.2.2. Kotiseudun juhlat ja tapahtumat	29
6.2.3. Äänekosken seurakunnan tilaisuudet.....	31
6.2.4. Äänekosken tehtaiden juhlat.....	31
6.2.5. Omat ja yhteiset konsertit	32
6.4. Äänekosken Naiskuoro radiossa ja savikiekolla	36
6.5. Ohjelmistot	36
6.5.1. Konserteissa esitettyä	36
6.5.2. Juhlakonsertit.....	38

6.6 Kritiikki	41
7. ÄÄNEKOSKEN NAISKUORO JÄRJESTÖNÄ	43
7.1 SULASOL.....	43
7.2 Kuoron puheenjohtajat ja johtokunta	44
7.3 Husaarit	46
7.4 Yhteiskunnallinen toiminta	47
8. TUNNUKSET	49
8.1. Rintamerkki	49
8.2 Lippu	50
8.3. Lippulaulu	52
8.4 Viiri.....	55
8.5 Kuoropuvut	56
9. PÄÄTÄNTÖ	60

LÄHTEET

LIITTEET

1. JOHDANTO

Äänekosken Naiskuoron yli kuusikymmentävuotinen toiminta pitää sisällään monia paikallishistoriallisesti merkittäviä tapahtumia. Kuoron mielenkiintoiset alkuvaiheet toisen maailmansodan aikana ovat jääneet miltei dokumentoimatta ja ovat vähitellen katoamassa tietoisuudesta viimeisten kuoron alkuperäisjäsenten ikääntyessä.

Opinnäytetyöni lähtökohtana oli tutkia Äänekosken Naiskuoron historiaa erityisesti vuosien 1941-1944 ajalta, sekä muodostaa kokonaiskuva kuoron tähänastisesta toiminnasta, eli kirjoittaa Äänekosken Naiskuoron historiikki.

Äänekosken Naiskuoron moniulotteista historiaa en käsittele kokonaisuudessaan, vaan olen poiminut aineistosta tarkemman arvioinnin kohteeksi muutamia mielestäni keskeisiä elementtejä. Rakenteellisen lähtökohdan esikuvana olen käyttänyt Kaarina Rehkolan (1980) jyvaskyläläisestä Naiskuoro Vapuista kirjoittamaa historiikkia.

Historiikin kirjalliset lähteet voidaan jakaa ”koviin” eli faktapitoisiin ja ”pehmeisiin”. Kovat lähteet tarkastelevat kohdetta ikään kuin puolueettomasti kirjallisten lähteiden näkökulmasta, pehmeissä lähteissä pääsevät historiikin kohteen omat käsitykset esiin. (Katajala 1990, 26) Tämän tutkimuksen selkäranka koostuu pääosin pehmeistä lähteistä; Äänekosken Naiskuoron runsaista ja monipuolisista toimintakertomuksista vuodesta 1954 alkaen. Pitkäaikaisten kuorolaisten henkilökohtaiset tiedonannot ovat tarkentaneet asiakirjatekstiä.

Pidän Äänekosken Naiskuoron kirjallista arkistoa tietyin poikkeuksin riittävän luotettavana historiikin lähdemateriaaliksi. Toimintakertomukset on kirjoitettu kuorolaisten omaan käyttöön, joten niiden näkökulma on hyvin selkeä. Todennäköisesti juuri siitä johtuen toimintakertomuksista on tullut niin laajoja ja seikkaperäisesti tapahtumia kuvaavia. Epävarmuustekijänä tässä aineistossa on muutaman vuoden tietojen puuttuminen.

Kuoron ensimmäisen johtajan, Annikka Wahrmannin keräämä leikekirja valokuvineen ja sanomalehtikirjoituksineen on merkittävä lisä kirjalliseen arkistoon. Ei tosin ole tiedossa, onko kirjaan kerätty artikkeleita kuorosta selektiivisesti vai kokonaisvaltaisesti. Suurin puute artikkeleiden asettelussa on se, että niistä ei käy ilmi kirjoituspäivämäärä tai lehden nimi. Osa Ää-

nekosken Naiskuoroa koskevista lehtikirjoituksista on tyyliään faktapitoista ja analyttistä ja kuuluu siten koviin lähteisiin, osa taas on pehmeiksi lähteiksi luettavissa olevaa tunnepitoisempaa maalailua.

Historiikin henkisiä lähteitä on muistitieto. Se on tietoa tapahtumista, joissa kertoja itse on ollut mukana. Haastatteluin keräämällä voidaan saada tietoja sellaisista toiminnan alueista, joista kirjallisia lähteitä ei ole syntynyt tai säilynyt. (Katajala 1990, 25)

Lottakuoron toiminnan kuvaukset pohjautuvat miltei täysin muistitietoon. Toimintakertomusten tiedot vuosilta 1941-1953 ovat muistelmakirjeessä, jonka kuoron ensimmäinen puheenjohtaja Eva Hänninen on kirjoittanut vuonna 1982. Lottakuoron toimintaa kartoittaessani olen lisäksi haastatellut kahta kuoron alkuperäisjäsentä sekä käyttänyt kuoron ensimmäisen johtajan nauhoitettua haastattelua (Wahrmann 1982) samasta aiheesta.

Toinen oletettavasti täysin muistitietoon perustuva kokonaisuus on äänekoskelaisen Aino Parkkosen vuonna 1959 kirjoittama muistelu Äänekosken kuoroelämän historiasta. Muistelu on löytynyt Parkkosen jäämistöstä ja julkaistu Pässinradassa, Äänekosken kotiseutulehdessä vuonna 2002. (Pässinrata 2002/2003, 31)

Muistitietoa on usein arvosteltu sen epätarkan luonteen vuoksi. Ihmisillä on taipumus muistaa väärin erityisesti pikkuasioita kuten nimiä, vuosilukuja ja tapahtumien järjestyksiä (Katajala 1990, 25). Ajalla on myös tunnetusti taipumuksena kullata muistot. Haastatteluaineistossani onkin selvästi havaittavissa epätarkkuutta. Toinen haastatteleman kuoron alkuperäisjäsen käytti muistitietonsa tukena päiväkirjamerkintöjään 1940-luvulta, mikä mielestäni parantaa huomattavasti aineiston luotettavuutta ainakin nimien ja numeroiden osalta. Toisaalta taas lähestyttäessä samoja kysymyksiä viiden naisen näkökulmasta voidaan jonkin verran erottaa faktatietoa henkilökohtaisista mielipiteistä.

Kimmo Katajala (1991, 18-19) määrittelee historiikkaa terminä vertaamalla sitä muihin hie-man samankaltaisiin tuotoksiin: köykäisemmästä päästä muistelman tai kronikkaan sekä raskaan sarjan historian kirjoitukseen ja tutkimukseen. Katajalan mukaan historiikin lähteenä on yleensä historian tutkimuksen tavoin paikallishistoriallinen kirjallisuus sekä muut alkuperäislähteet. Historiikki on kuitenkin lähteiltään, aiheeltaan sekä esitystavaltaan historiantutkimusta suppeampi kokonaisuus. Historiikki on yleensä suorasanaisten esitys, jossa on käytetty

useita lähteitä tietojen hankinnassa. Katajalan kriteerein lähdepohjan, työskentelymetodien sekä esitystavan kannalta katsottuna tämän työn laajuus ja syvyys vastaa mielestäni juuri historiikille annettuja määritelmiä.

2. ÄÄNEKOSKI

2.1. Äänekosken Naiskuoron rakas kotiseutu

Äänekoski on 14 000 asukkaan kaupunki Keski-Suomessa. Maisemakuvan pääosassa ovat lukuisat vesistöt, joiden välissä on mäntyvaltaista kangasmetsää sekä rehevämpiä lehtoja. 1800-luvun loppupuolella vanhan Äänekosken alueella oli kaksituhatta asukasta, ja kaupungin nykyinen keskustaajama on kehittynyt kuten monet muut suomalaiset puu- ja paperiteollisuuspaikkakunnat: tehtaan perustamiseen asti oli vain neljä taloa kosken rannalla. (Kilpi 1982, 6; Soininen 2002, 463-465)

Suurteollisuuden käynnistyminen Äänekoskella 1800-luvun lopussa muutti vanhan kyläyhteisön rakenteita radikaalisti. Syntyi teollisuustaajama, jonka väestömäärä kasvoi ripeästi muuttoliikkeen voimistuessa. Elintaso kasvoi luoden palvelujen kysyntää ja tarjontaa. Hyvinvoinnin ansiosta seutukunnalle syntyi useita seuroja ja yhdistyksiä kulttuurin sekä urheilun piiriin. Hallinnollisesti Äänekoski kuului Laukaan kuntaan vuoteen 1912 asti, jolloin Äänekosken kunta perustettiin. Vuoden 1973 alussa Äänekoskesta tuli kaupunki. (Kilpi 1982, 6; Soininen 2002, 463-465; Auer & Soininen 1996, 11)

Elämänmenoa Äänekoskella leimaavat työ, yritteliäisyys ja palvelutaso. Liikunta, kulttuuri-toiminta ja muut harrastukset ovat myös kaupungin hyvinvoinnin kannalta olennaisia. (Soininen 2002, 463-465) Urheilu ja muu liikunta ovat olleet Äänekoskella aina erittäin arvostettuja. (Kilpi 1982, 34) Kotipaikkakuntaansa ovat tehneet Suomessa sekä maailmalla tunnetuksi niin menestyksekkäät keihäänheittäjät kuin koripalloilijatkin.

2000-luvun alussa Äänekoski ei ole vain tehdaskaupunki vaan luonnonläheinen teollisuuden, kaupan ja koulutuksen kasvukeskus. Kaksi kolmesta äänekoskelaisesta asuu keskustaajamassa ja loput kunnan viheralueiden kylissä tai haja-asutusalueella. Äänekoskelaisten elinkeinoista merkittävimmissä osassa ovat edelleen teolliset työpaikat. Seuraavina tulevat palvelut, kauppa, rakennustoiminta ja liikenne. Kansainvälinen vientiteollisuuden vastapainona maanläheisyyttä kaupunkikuntaan tuo vireä maataloustuotanto. (Soininen 2002, 463-465)

2.2 Äänekosken Naiskuoro osana kotikaupungin kulttuurielämää

Varhaisimpia kuorotoiminnan muotoja Äänekoskella ovat olleet vuonna 1897 tai jo aikaisemmin perustettu insinööri Ahdin johtama sekakööri sekä postinhoitaja Ilma Westlingin ensimmäinen naiskuoro. Palokunnan juhliin tai muihin merkittäviin tilaisuuksiin kuoron kokosi armeijan palveluksessa ollut kapellimestari Matti Halava. Vuoden 1915 paikkeilla kanttori Antti Kokkonen perusti kirkkokuoron ja kansakoulunopettaja Aarno Mäkinen nuorisoseuran sekakuoron. Ensimmäisten kuorojen toiminta oli epäsäännöllistä ja lyhytkestoista. Syynä olivat paikkakunnalta muutot ja kuoronjohtajien keskuudessa vallinneet voimakkaat kilpailuasetelmat sekä arvovaltakiistat. (Parkkonen 1959)

Äänekosken Naiskuoro on kolmanneksi vanhin toiminnassa oleva äänekoskelainen kuoro. Vanhimman kuoron sijoitusta pitää Äänekosken kirkkokuoro, jonka toiminnan lasketaan käynnistyneen vuonna 1935. Kirkkokuoron toiminta vakiintui toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1944 kanttori Uuno Savijärven johdolla. Toiseksi vanhin äänekoskelainen kuoro on Äänekosken Mieslaulajat, joka aloitti toimintansa Suojeluskunnan sekakuorona opettaja Jukka Leppämäen johdolla vuonna 1936. (Parkkonen 1959; henkilökohtainen tiedonanto Pulkinen 2005)

Yhden kuvan Äänekosken kaupungin kulttuuritoiminnasta ja Äänekosken Naiskuoron liittymisestä siihen muodostavat kaupungin myöntämät kulttuurimäärärahat. Ensimmäinen maininta Äänekosken silloisen kauppalan antamasta taloudellisesta tuesta Äänekosken Naiskuorolle löytyy kuoron toimintakertomuksesta vuodelta 1951. Kolme vuotta myöhemmin kauppalan myöntämä avustus on kuoron toimintakertomuksessa määritelty sanalla "jokavuotinen". (Toimintakertomus 1954)

Vuonna 1956 Äänekosken kauppalalla myönsi taidejärjestöille varattua määrärahaa kahdeksalle hakijalle, joista musiikkia edustivat Äänekosken työväenyhdistyksen soittokunta, Äänekosken Mieslaulajat ry, Äänekosken Naiskuoro ry ja VPK:n soittokunta. (Äänekosken kauppalan kunnalliskertomus 1956, § 615)

1970-luvun loppupuolella kaupungin taloudellisesti tukemien yhdistysten määrä kasvoi vähitellen kymmenestä lähelle kahtakymmentä. Muutama uusi kuoro ja lauluryhmä ilmestyi vuosi- tai kohdeavustusten listalle, ja samankaltainen kehitys jatkui seuraavalla vuosikymmenellä. 2000-luvulle tultaessa kulttuuritoimen avustuksien piirissä Äänekoskella on jo yli neljäkymmentä eri yhteisöä ja järjestöä. (Äänekosken kaupungin kunnalliskertomukset 1975-2002)

Äänekosken kaupungin kulttuuriosasto koostuu neljästä itsenäisestä vastuualueesta: kulttuuri-, museo- ja kirjastotoimesta sekä Ala-Keiteleen musiikkiopistosta. Koko kulttuuriosaston osuus Äänekosken kaupungin bruttomenoista oli noin 2,5 prosenttia 1990-luvun lopussa. Vuonna 1999 valmistuneen kulttuuripoliittisen työryhmän mietinnön mukaan Äänekosken kaupungin tavoitteena täytyy olla kiinnostus ja tahto kehittää Äänekoskea kulttuurikaupunkina. (Kulttuuripoliittinen ohjelma 1999, 3)

Kulttuuritoimi pyrkii turvaamaan kuntalaisille tasokkaiden ja monipuolisten kulttuuripalvelujen sekä harrastusmahdollisuuksien tarjonnan. Peruskulttuuritoiminnan pääpaino on paikallisen järjestötoiminnan tukemisessa ja tapahtumien järjestämisessä (Kulttuuripoliittinen ohjelma 1999, 6 ja 14). Kulttuuritoiminnaksi määritellään tässä yhteydessä taiteen harjoittaminen ja harrastaminen, taidepalvelujen tarjonta ja käyttö, kotiseututyö sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaaliminen ja edistäminen. (Kulttuuripoliittinen ohjelma s. 5 ja 14) Äänekosken kulttuurinen imago rakentuu vahvasti harrastajavoimin ammattiohjauksessa valmistuvan taiteen ansioille. Perinteisesti voimakkaita taiteenlajeja Äänekoskella ovat musiikin lisäksi teatteri ja tanssi. (Kulttuuripoliittinen ohjelma 1999, 12)

Tapahtumien toteutuksessa suuntaus Äänekoskella on kohti näyttävämpiä ja suuremmalla yhteistyöjoukolla toteutettuja tapahtumia kuten Äänekosken teatteripäivät, Taiteiden yö ja Keitelejazz. (Kulttuuripoliittinen ohjelma, 14) Toinen vahvistuva suuntaus äänekoskelaisessa kulttuurielämässä on taiteiden välinen vuorovaikutus, joka luo myös pohjaa suurempien yhteishankkeiden toteuttamiselle. (Kulttuuripoliittinen ohjelma 1999, 12)

2000-luvulla yli kolmannes Äänekosken kaupungin myöntämistä kulttuurimäärärahoista on suunnattu musiikkitoiminnan tukemiseen. Musiikille myönnetty korkea osuus rahoituksesta johtuu siitä, että ylivoimaisesti suurin yksittäinen tuettu äänekoskelainen kulttuuritapahtuma on Keitelejazz-festivaali. Äänekosken Naiskuoro on kuulunut vakituisesti avustuksia saavien yhteisöjen ryhmään 1950-luvulta lähtien, ja on siinä suhteessa osa kotikaupunkinsa arvosta-

maa kulttuuritarjontaa. Äänekosken Naiskuoro esiintyy vuosittain Äänekosken kaupungin järjestämässä tapahtumissa.

3. ÄÄNEKOSKEN NAISKUORON ALKUVAIHEET

3.1 Lottakuorotoiminta Äänekoskella ennen virallista järjestäytymistä

Äänekosken Naiskuoron virallistetun perimätiedon mukaan Lottakuoron perustamissanat lausuttiin eräässä ompeluillassa keväällä 1941. Tuolloin Eva Hänninen oli kutsunut lotat koolle ja pyytänyt opettaja Annikka Wahrmannia ottamaan kuoron johtamisen vastuulleen. Laulajia oli heti yli 30, ja siitä toiminta alkoi. (Hännisen kirje Äänekosken Naiskuorolle 12.4.1982) Näin muistelee kirjeessään kokoonkutsuja itse, mutta toteaa myös: “ Jo sitä ennen olimme käyneet laulutervehdyksillä ja joissain juhlissakin kajautelleet oikein 4-äänisesti. (Hänninen 1982)“

Jo talvisodan aikana joukko laulavia naisia oli esiintynyt Annikka Wahrmannin johdolla sankarivainajien hautajaisissa ja kotirintaman iltamissa. (Savonen 1991) Mukana laulamassa olleen Lilli Karhusen (os. Puura) päiväkirjoista löytyy selkeitä kuoron olemassaoloon viittavia kohtia. “ --- Täällä on merkintä vuodelta 1940. 3. päivä toukokuuta 1940 olimme laulamassa (Äänekosken) molemmissa sotasairaaloissa. 5. päivä toukokuuta olin sankarihautajaisissa ja se on täytynyt olla sen takia, että siellä laulettiin myös. Meillä on ollut jonkinmoinen kuoro olemassa. Sen jälkeen on ylhäällä kesäkuussa yhdestoista päivä ja viidestoista päivä pikkulottain lauluharjoitukset, johtaa Annikka Wahrmann . --- 23.6. juhannusaattona lauloimme rintamamiesten tervetuliaisjuhlassa. Pojat tulivat rintamalta, ja oli järjestetty joku tervetuliaisjuhla, varmaankin palokunnan talolle. Sitä minä en ole merkinnyt, mutta aina ne siellä nämä juhlat olivat. Lottien ompeluseurakin kokoontui siellä. --- 23.6. lauloimme rintamamiesten tervetuliaisjuhlassa.“ (Karhunen 2003)

“ --- Se on ollu tämmöistä alkuherättelyä. Ja siinä on ollu varmaan myöskin isompia lottia. --- vuonna -41 minulla on seuraava havainto. Minä muistelin että jotakin on täytynyt tapahtua tuossakin neljäkymmentäkin, --- mutta kun pojat oli tullu rintamalta ja sitten --- sitä talvisodan jälkeistä aikaa jolloin piti näitä vahinkoja korjata, niin ehkä sitten tämä juhliminen oli sitte vähempää.“ (Karhunen 2003)

Äänekosken lottien laulutoimintaa voidaan pitää järjestäytyneenä ja johdettuna jo ennen vuotta 1941. Jopa neliäänisen kuoromusiikin esittäminen onnistuneesti vaatii harrastajilta järjestelmällistä harjoitusta. Esiintymisten ja harjoitusten määrän perusteella Äänekoskella on toiminut lottakuoro ehkä jo vuodesta 1939 eli kaksi vuotta ennen sen virallista perustamista.

3.2 Äänekosken lottakuoro 1941 - 1944

Äänekoskella toimi 1930-luvun loppupuolella kirkkokuoro sekä Äänekosken mieslaulajat. Suomen jouduttua mukaan toiseen maailmansotaan 1939 äänekoskelaiset kuorot lopettivat toimintansa (Parkkonen 1959). Suojeluskunnan piirissä taas lauluharrastus oli nousussa. Vuonna 1937 Sisä-Suomen suojeluskuntapiirissä toimi 21 lottakuoroa 285 laulajan voimin. (Minkkinen 1975, 166).

Lottien vapaan harrastustoiminnan merkittävimpinä muotoina pidettiin liikuntaa ja urheilua. Kuorotoiminnasta tuli kuitenkin voimisteluharrastusta vireämpää, koska kuoronjohtajiksi sopivia henkilöitä oli paremmin saatavissa omista lottariveistä. (Minkkinen 1975, 165-166)

Lottakuoro ei ollut ainoa naislaulajien ryhmä, joka perustettiin Äänekoskelle 1940-luvun alussa. Samoihin aikoihin Työväenyhdistyksen suojista nousi kisällittärien lauluryhmä (Kuttila 1993, 53).

Lottakuorolaisia oli virallisen toiminnan alkaessa noin kolmekymmentä. Mitään koelaulua ei järjestetty, vaan kaikki asiasta innostuneet otettiin mukaan. Todennäköisesti kuoron johtaja, opettaja Annikka Wahrmann tunsu laulutaitoisia lottia ja värväsi heitä mukaan naiskuoroon. (Karhunen 2003) Epäselväksi jää, liittyikö kuoroon naisia pelkästään laulamisen vuoksi. Karhunen mukaan kaikki kuoron laulajat olivat myös isänmaallisia. (Karhunen 2003)

Kuoron harjoituksista ei alkuvuosilta ole säilynyt muistiinpanoja. Harjoituksia pidettiin Lottamajalla, joka oli omakotitalo Äänekosken keskustassa, yhteiskoululla sekä mahdollisesti myös palokunnantalolla (henkilökohtainen tiedonanto Närhi 2004; Karhunen 2003).

Kuva 1. Äänekosken Lottakuoro syyskuussa 1941

Eturivi (vas.): Martta Vainionpää, Helvi Liimatainen, Sirkka Ursin, Toini Ruosteinen, Annikka Wahrmann, tuntematon, Martta Lankinen, Irja Murtonen

Keskirivi (vas.): Bertta Vuorinen, Kauppias Homanen, Emmi Karhunen, Lempi Lankinen, Tyyne Savonen, Vieno Siistonen, Kirsti Hämäläinen, Hammaslääkäri Hakkila, Terttu Kärkkäinen

Takarivi (vas.): Edith Torkko, Taina Ihanainen-Tuominen, Mirjam Saarinen, Iris Karhu, Kaija Ristaniemi, Hilikka Sievänen, Eva Hänninen, Martta Leanterä, Aino Sipinen-Carlson, Liisa Lääveri, Maija Järvinen, Kaija Leppämäki

1942 Äänekosken lottakuoro järjestäytyi perustamalla johtokunnan. 1943 laulajia oli 25–30. Kuoron kannalta erikoisimmat esiintymiset tapahtuivat Jyväskylässä. 19. syyskuuta lottakuoro esiintyi radio-ohjelmassa ja joulukuussa JLASOL:in Jyväskylän piirin juhlakonsertissa ainoana maakunnasta tulleen kokonaisena kuorona. (Hännisen kirje 1982; KSML 9.12.1943)

Lottakuoro esiintyi sodan aikana edelleen Äänekoskella sankarihautauksissa. Sen lisäksi vierailtiin Sisä-Suomen suojeluskuntapiiriin jokaisella paikkakunnalla kirkko- ja kotirintamajuh-

lissa. Matkoja tehtiin viikonloppuisin, ja puitteet olivat useasti haasteelliset (Savonen 2003, Karhunen 2003).

“Mutta sitten on vuodelta 1941 --- se on syyskuun 28. päivä lottakuoron mukana Konnevedellä laulamassa sankarihaudalla ja kirkossa. --- Ja 3. päivä lokakuuta samana vuonna, --- Karsutussa laulamassa kirkkojuhlassa. Matka kuorma-auton avolavalla. Paleli. Paluu linja-autossa. --- Yhtiö antoi näitä autoja, ja saimme yhden kuorma-auton. Olisko ollu sitten niin, että bussiin ei mahtunu --- mä muistan kuinka olimme kuorma-auton avolavalla, ja eihän siihen aikaan niin ihmeesti näitä vaatteita ollu panna päälle.“ (Karhunen 2003)

“ --- Myö käytiin kuuellatoista paikkakunnalla. Me piettiin iloinen ilta --- meil ol kansantanttuja ja sitte --- lauluja oli --- Ne oli aina tuolla nuorisoseuran talolla tai jos ol suojeluskuntatalo --- kuuessatoista paikkakunnalla myö käytiin kaks kertaa kirkossa, sitte tietysti lauletti vain hengellisiä lauluja ja --- sotilaspiiri --- varmaan rahotti sitte sen linja-auton --- “ (Savonen 2003). Äänekosken lottakuoron johtaja Annikka Wahrmann muistelee haastattelussa vuonna 1982, että paikkakuntia oli 17.

“Ei ihmiset ennättäneet --- tavallisina viikkopäivinä lähteen minnekään. --- Minä muistan aivan hyvin, että me oomme tulleet aamuyöstä joskus oisko se ollut -42 tai -43. --- Olimme Viitasaarella, Pihtiputaan Elämäjärvellä, ja häkäpönttöautolla kuljimme, niin nämä suuret mäet, vastamäet, niin noustiin ylös autosta ja työnnettiin autoo. Ja olimme aamuyöstä vasta kotona. Aamulla oltiin lähdetty jo matkaan, ja --- useampiakin juhlia saatettiin pitää samana päivänä. --- paljon oli soittokunta myöski kuoron mukana. --- Siellä oli usein --- puhujia. Minun tää Anja-sisar niin lausui *Itku-Iikkaa* ja aivan kauhean hauskoja runoja.“ (Karhunen 2003)

Äänekosken lottakuoro otettiin vierailuilla aina innokkaasti vastaan. Syrjäisemmällä paikkakunnilla monitaitoinen esiintyjäryhmä oli harvinaisuus, ja pieni piristys oli raskaana sota-aikana erityisen tervetullut. Yleisön ikäjakauma oli laaja, Tilaisuuksia seuraamaan tulivat niin naiset, lapset kuin vanhuksetkin. Kuorolaiset eivät vain laulaneet, vaan ohjelmassa oli runoja ja pieniä näytelmiä. Mukana juhlassa oli usein puheenpitäjä: kirkossa pappi ja muissa tilaisuuksissa joku sotilaspiirin upseereista (Wahrmann 1982).

Lilli Karhunen kertoo haastattelussa juhlien tunnelmasta: “Äärettömän lämmin, äärettömän lämmin ja hyvä. Olen kirjoittanut tänne ylös joitakin. Esimerkiksi -42 jolloinka olimme heinäkuussa kotirintamajuhla Pylkönmäellä. --- Kotirintamajuhlat Rautalammilla ja Konnevedellä. Rautalammilla me saatiin tietää etukäteen, että kaikki liput oli myyty etukäteen jo, samoin Konnevedellä. Rautalammilla oli 550 henkeä, Konnevedellä 350 henkeä. Aivan valtavasti oli --- ihmisiä kaikissa näissä meidän tilaisuuksissa. Aivan kaikissa.” (Karhunen 2003)

Kuoron johtaja Annikka Wahrmann toteaa haastattelussa vuonna 1982, että lottakuoron ohjelma oli aina isänmaallisella pohjalla. Samoin sanoin kuvaa tilaisuuksien perusvirettä myös Lilli Karhunen. Tipuli Savonen puolestaan arvioi, että yleisö odotti eniten iloisia ohjelmanumeroita. Tosin hän epäili, että syynä sketsien menestykseen ei aina ollut niiden korkea taso. Makeat naurut irtosivat yleisöstä helposti ehkä siksi, ettei ollut muutakaan mille nauraa (Savonen 2003; Karhunen 2003; Wahrmann 1982)

“No tietysti, kun aika oli ankea. Täytyihän jotakin olla ihmisille antaa. Jotain tämmöistä, ensinä jo näitten ihmisten tapaaminen. Monetkin esimerkiksi ---maalla pitäjät tuolla, niin eihän ne ihmiset niin kovin usein tavanneet toisiaan. Tekivät työtä. Kaikilla oli kädet täynnä työtä varmasti siellä pelloilla ja navetoissa ynnä muualla ja sitte oli mukavaa viikon lopulla käydä tapaamassa kun oli tämmönen tilaisuus nähdä toisia, nähdä jotain ohjelmaa, kuulla laulua, kuulla puheita, kuulla lausuntaa ynnä muuta ohjelmaa. --- No semmoista vähän kevyempää raskaaseen aikaan. --- meillä oli näitä kauheen nättiä lauluja, Merikantoo ja mitä kaikkia säveltäjiä meillä on. --- Mulla on iso tukku tuossa noita lauluvihkoja, -- Klemettiä, kauniita lauluja: *Siellä on silta* ja *Pihlajatie* ja --- Sune Carlsonin *Lehdokki* ja *Olkaamme tytöt yhdessä* --- Voi, voi siellä oli hyvin hauskoja lauluja ja sitä vakavampaa --- meillä oli hyvin monta, saattoi olla neljä-viisitoista laulua aina, niin siihen nyt mahtuu monenlaista. Kirkossa oli erilainen ohjelma. (Karhunen 2003)

“ --- siellä nyt oli sitten niitä puheitakin tietysti --- niitä isänmaallisia kun hoetaan aina kauheasti --- oli yks vaan semmonen niinkun juhlapuhe --- ne toivo että se (ohjelma) on --- viihteellinen mutta ei silloin käytetty sitä sanaa --- siel ol sitte monenlaista ohjelmaa. Määki olin monessa ohjelmassa siellä --- kaks naista tanssi niitä --- unkarilaisia czardaksia ja työväentalolta lainasivat puvut niille unkarilaisille ---“ (Savonen 2003)

Tipuli Savosen mieleen on iltamien ohjelmasta jäänyt eräs sketsi “Nuorennusmylly“ : “ olko ne ite sitte Eeva (Hänninen) vai ketkä keksiny että --- minä olin semmonen oikein vanha mummu ja huivi (päässä) kun mä kuljin --- ihan kumarassa --- kepin kanssa --- minä olin ensimmäinen ja pantiin sinne nuorennusmyllyyn ja sitte --- oli ainaki neljä viis --- niitä muita (nuorennettavia) ja --- Eeva se oli se lääkäri tai --- nuorentaja. Eeva Hänninen --- sano että no mihin se yks unohtu kuule ja minä kun tuln (viimeisenä ulos myllystä) --- äidin kulta on tässä ja mää muka nuorruin niin paljon, vanha mummu, --- mulla oli semmonen pitsiröyhelömyssy ja --- iso tuti ol tässä näi ja minä konttasin sieltä, niin kyllä ihmiset nauro. Ihmiset silloin nauro semmoselle, ku ei mitään ollu. Sali ol täynnä joka paikassa.“ (Savonen 2003)

Suojeluskunnat ja Lotta Svärd – järjestö lakkautettiin 23. marraskuuta 1944, jolloin myös lottakuuron toiminta loppui. Hautajaisten merkiksi kuorolaiset pukeutuivat tummaan pukuun ja kävivät otattamassa laulajista valokuvan. Laulu ei kuitenkaan lakannut. Muutamat harjoitukset ehkä jäivät pitämättä, mutta ryhmä pysyi koossa, ja virallisen kuoron muodostamista alettiin puuhata välittömästi (Henkilökohtainen tiedonanto Närhi 2004).

3.3 Äänekosken Naiskuoron perustaminen

Uusi vaihe naiskuoron historiassa koitti jo 30. tammikuuta 1945, kun Äänekosken Naiskuoron perustamiskokous pidettiin Äänekosken Yhteiskoulussa. Tällöin kuoroon ilmoittautui 27 laulajaa. Yhdistysrekisteriin Äänekosken Naiskuoro ilmoittautui saman vuoden huhtikuussa.

Laulutoiminta käynnistyi ripeästi. Jo huhtikuussa kuoro piti kahvikonsertin Äänekosken VPK:n talossa, ja 8. heinäkuuta olivat vuorossa Keski-Suomen laulujuhlat Jyväskylässä. Kuoron jäsenmäärä kasvoi huomattavasti vielä vuoden 1945 aikana. Vuoden loppuun mennessä kuorolaisia oli jo 37, vaikka neljä jäsentä oli muuttanut pois paikkakunnalta. (Toimintakertomus 1945)

4. KUORON JOHTAJAT

4.1 Annikka Wahrmannin kuoro 1941 - 1968

Äänekosken Naiskuorosta käytetään edelleen usein kotipaikkakunnan arkikielessä nimeä "Annikka Wahrmannin kuoro". Tuossa ilmaisussa tavoitetaan ytimekkäästi se merkitys, mikä Annikka Wahrmannilla on ollut Äänekosken Naiskuorolle. Annikka Wahrmann oli kuoron perustaja ja hioi laulajistaan kansallisella tasolla huomiota herättäneen kuoron 1950-luvun alkuun mennessä. Annikka Wahrmannin pitkä johtajakausi vuodesta 1941 vuoteen 1968 muodostaa oman lukunsa Äänekosken Naiskuoron historiassa, ja hän on aktiivisella toiminnallaan musiikin hyväksi jättänyt pysyvän jäljen myös kotipaikkakuntansa kulttuurielämään.

Sirkka Pulkkinen toimittamassa kirjasessa Annikka Wahrmann ja hänen elinpäivänsä on monipuolinen kokoelma näkökulmia Annikka Wahrmannin moniulotteisesta musiikillisesta lahjakkuudesta ja sen hyödyntämisestä Ääneseudun musiikkikasvatustyön perustuksissa. (Pulkkinen 1991)

Annikka (Anna Ester) Wahrmann, o.s. Kärkkäinen syntyi Konnevedellä, Kahluan torpassa 7. huhtikuuta 1901. Jo pienestä pitäen Annikka halusi opettajaksi, ja musiikki oli hänelle kaikki kaikessa. Ilmeisesti tytön lahjakkuus huomattiin myös kotona, sillä vanhemmista sisaristaan poiketen Annikka ei oppinut ikinä lypsämään lehmää. Sen sijaan hän soitti kaikki päivät pianoa, joka hankittiin Amerikkaan muuttaneen Terttu-sisaren avustuksella. (Saarivaara 1991)

Tarvittiin paljon sisua ja päättäväisyyttä, että tie syrjäisestä torpasta opettajaseminaariin aukei tuohon aikaan. Annikka Wahrmann oli persoonallinen ja vahva nainen. Hänellä oli tietyllä tapaa feministinen katsantokanta naisten asioihin. Hänen mielestään nainen pärjäsi siinä missä mieskin, jos ei vähän paremminkin (Saarivaara 1991). Annikka Wahrmann piti erittäin tärkeänä sitä, että naisella on ammatti.

Annikka Wahrmann valmistui opettajaksi Jyväskylän seminaarista vuonna 1922, ja valittiin samana vuonna Äänekoskelle kansakoulunopettajaksi (KSML 7.4.1951). Pitkän uransa aikana Annikka Wahrmann antoi monipuolisen panoksen Äänekosken musiikkielämän akti-

voimiseen. Äänekoskella hänet muistetaan sekä opettajana että musiikkipedagogina. Opettajantoimensa ohella Annikka Wahrmann toimi Äänekosken naiskuoron johtajana alusta vuoteen 1967 asti. Annikka Wahrmannin toiminta naiskuoroasian hyväksi ei rajoittunut pelkästään oman kuoron pariin. Hän oli perustamassa Sulasolin Keski-Suomen piiriä ja toimi pitkään sen hallituksessa. Naiskuoroliiton hallituksen jäsenenä Annikka Wahrmann oli vuosina 1952-1956 (henkilökohtainen tiedonanto Jauhiainen 2004).

Pianonsoiton opetuksen Annikka Wahrmann aloitti yksityisesti pitäen soittotunteja ensin omille tyttärilleen. 1950-luvun loppupuolelta lähtien hän paneutui yhä enemmän soitonopetukseen ja toimi Äänekoskelle perustetussa Jyväskylän Konservatorion sivutoimipisteessä pianonsoitonopettajana. Musiikkioppilaitoksen Äänekoskelle saamisen lisäksi Annikka Wahrmann teki työtä Suolahden musiikkileirin hyväksi sekä toimi kriitikkona kirjoittaen konserteista arviointeja Sisä-Suomen Lehteen sekä Keski-suomalaiseen. (KSML 24.3.1995)

Annikka Wahrmann puhui usein oppilailleen ja kuorolaisilleen sävelten lahjasta. Hänen mielestään jokaisen, jolla se lahja on, tulisi käyttää sitä omaksi ja muiden iloksi. Annikka Wahrmann itse eläessään toimi niin kuin opetti. Tämä perintö elää nykyisen Ala-Keiteleen musiikkiopiston Opettajayhdistys ry:n ylläpitämässä stipendi- ja soitinrahastossa. Vuosittain myönnetään Annikka Wahrmann -stipendi sellaiselle lahjakkaalle opintonsa päättävälle oppilaalle, joka jatkaa eteenpäin musiikkiopintojaan. (KSML 24.3.1995; Ala-Keiteleen Musiikkiopiston Konserttiesite 2001)

Kuoronjohtajana Annikka Wahrmann oli erittäin taitava. Sekä kuorolaiset että Äänekosken Naiskuoron esiintymisiä arvioineet kriitikot ovat moneen otteeseen pitäneet tätä seikkaa esillä. Kuoron harjoittajana Annikka Wahrmann oli päättäväinen ja vaativa, mutta ei koskaan ilkeä tai vihamielinen. Lempeästä ja huumorintajuisesta otteesta kertoo Annikka Wahrmannin tapa muistuttaa laulajia kaikkiin kuoroharjoituksiin osallistumisen tärkeydestä. Harjoituksiin osallistumisesta pidettiin Äänekosken Naiskuorossa tarkkaa kirjaa, ja jos laulajalle kertyi useampia poissaoloja, kuoron johtaja uhkasi piirtää ruman kuvan asianosaisen nimen kohdalle kuorovihkoon. Yleensä uhkaus tehoi. (henkilökohtaiset tiedonannot Närhi 2003; Pulkkinen 2003)

Ohjelmiston suunnittelussa Annikka Wahrmann osasi ottaa kuoronsa taidot huomioon, mikä huomattiin konserttien arvioinneissa. Äänekosken Naiskuoron 5-vuotisjuhlakonsertin kritii-

kissä nimimerkki ERRA kirjoittaa kuoron johtajasta: “Konserttiohjelman valinta osoitti erittäin herkkää taiteellista silmää ja ohjelma muodostikin säröilemättömän ehjän kokonaisuuden“ (KSML 05/1946). ERRA palaa uudestaan samaan asiaan arvostellessaan Äänekosken Naiskuoron pitämää sävelhartautta syksyllä 1946 ja toteaa, että ohjelmisto on osattu valita kuorolle kiitolliseksi.

Maisteri ja kuoronjohtaja Sakari Linkola toteaa Äänekosken Naiskuoron kevätkonsertista 16.4.1950: “Itse ohjelman valinnassa ei tällä kertaa uhrattu lainkaan pintapuolisuudelle ja helppohintaisuudelle, mikä oli kunnioitettavaa. Joukossa oli teknillisesti ja soinnillisesti sangen vaativiakin teoksia. Tuntui oikeastaan siltä, että nyt olisi haluttu tutustuttaa yleisö moniin naiskuorojen parhaisiin suomalaisiin sävelmiin.“

Annikka Wahrmannin leikekirjasta löytyy useita arvioita 1940-luvun loppupuolelta aina Äänekosken Naiskuoron 20-vuotisjuhlakonserttiin asti. 1940-luvun loppuun asti kritiikkien runsaimmat kiitokset on saanut kuoron johtaja. Näissä arvioissa Annikka Wahrmannin kuoronjohtamistyyliä luonnehditaan tarkaksi ja hienovireiseksi, kuin sormenpäistä lähteväksi voimaksi.

Otsikolla Äänekosken laulujuhlien jälkikaikuja kesällä 1946 todetaan: “Annikka Wahrmann on erinomainen ja ihmeellisen psykologisen tuntemuksen omaava naiskuoron johtaja, joka pitää kuoroa hallussaan aivan vavahduttavan varmasti.“

Äänekosken Naiskuoron viisivuotiskonsertista puolestaan kirjoitettiin useita artikkeleita, joista jokaisessa mainittiin Annikka Wahrmannin sormiote: “Hänen suggeroiva ja sormenpäitä myöten kiinteä johtonsa saa kuoron ottamaan itsestään irti kaiken mahdollisen“ (kevät 1946), ja: “--- Annikka Wahrmann hallitsi kuoroaan sormenpäitä myöten.“ (KSML 6.5.1946) Työn Voima -lehdessä nimimerkki Marketta kuvailee Annikka Wahrmannin viittausta näin: “Hänen säveliä hipovat sormensa osaavat antaa jokaiselle laululle ‘oikean lähdön’ ne vangitsevat laulajan, ettei hän pääse karkaamaan oudoille teille.“

Kuoron kymmenvuotisjuhlan lähestyessä keskeinen kuoronjohtajaa koskeva teema kritiikeissä oli tulkinnan välittyminen kuoron laulusta. Lokakuun 17. päivä 1948 pidetystä konsertista Annikka Wahrmannin leikekirjassa on säilynyt kaksi arviota: “--- Annikka Wahrmann on harvinaisen temperamentikas johtaja, terävä tahdinlyöjä, joka omaa hyvän musikaalisen maun

---.“ Nimimerkki Aino-Inkeri kirjoittaa:“ Kuoron johtaja Annikka Wahrmann piti kuoron omanaan täydellisesti, niin että se soittimen herkkyydellä seurasi pienintäkin viittausta.“

Sakari Linkolan kuvaus kuoron johtajasta kevätkonsertissa 16.4.1950 on suorastaan häikäistynyt: “Kuoronjohtaja Annikka Wahrmann on edelleenkin sama tarmokas, läpeensä musikaalinen, etsivä ja kokeileva persoona kuin ennenkin, jonka tulkintaa seuraa aina kiinnostuksella ja valppaudella. Hän tutustuu perinpohjaisesti laulujen teknilliseen ja taiteelliseen puoleen ja löytää runsaasti taiteellisia finessejä ja intuitiivisiakin yksityiskohtia.“

Toinen kritiikeissä ilmenevä näkökulma koskien kuoron ja sen johtajan välistä yhteistyötä on ajatus yhteisestä kehityskaaresta, jossa vuosien aikana molemmat osapuolet ovat kehittyneet toistensa tukemina. Nimimerkki A.O. S-nen kirjoittaa Äänekosken Naiskuoron 10-vuotisjuhlakonsertista: “Annikka Wahrmann on syntynyt kuoron johtajaksi. Hän on kasvanut eteväksi johtajaksi ja kuoro valiokuoroksi yhdessä ja kulunut 10-vuotinen toiminta on ollut henkisesti mitä rikkainta nousun aikaa.“

Annikka Wahrmannin leikekirjan sisältö painottuu Äänekosken Naiskuoron konsertteihin 1940- ja 1950-luvulla. Seuraavalta vuosikymmeneltä konserttiarviointeja on vähemmän, samoin kuin Äänekosken Naiskuoron konsertteja. Kritiikeissä ja muissa artikkeleissa painotetaan aiempaa selvemmin kuoron soinnillisia ominaisuuksia kuoron johtajan ominaisuuksien lisäksi.

4.2 Johtajaralli ja johtajakriisit

Annikka Wahrmannin vetäytyttyä eläkkeelle kuoronjohtajan tehtävistä vuonna 1968, kuoroa tuli johtamaan Äänekosken Naiskuoron omista riveistä valittu sairaalan emäntä Eeva Torkko. Taitava laulaja ja Äänekosken Naiskuoron runsaasti kiitosta saanut sopraanosolisti oli vaativan tehtävän edessä. Eeva Torkon johtajakaudella Äänekosken Naiskuoron valmius omien konserttien järjestämiseen oli kuorolaisten harkinnan mukaan epävarma (Toimintakertomus 1968). Eeva Torkon kaudella valmistettiin yksi oma kevätkonsertti ja muutama sävelhartaus lähiseudun kirkoissa. Useita vaativia esiintymistilaisuuksia kuorolla kuitenkin oli, tehtiin ulkomaanmatkoja ja panostettiin kuorojen yhteisproduktioihin sekä laulujuhliin.

Vuodesta 1979 lähtien Äänekosken Naiskuoro on kokenut neljätoista johtajanvaihdosta (Liite 1), ja 1980-luvun loppupuolella kuoro oli osittain tai kokonaan ilman omaa johtajaa neljä vuotta. Eeva Torkon jälkeen Äänekosken naiskuoron otti vuonna 1979 johtoonsa opettaja Marja-Leena Rantanen yhden vuoden ajaksi.

Vuonna 1980 Äänekosken Naiskuoro oli noususuhdanteessa. Piristysruiskeena toimivat uusi kuoronjohtaja, opettaja Aira Mäntynen sekä kuoron jäsenmäärän kasvaminen 25 laulajasta yli kolmeenkymmeneen (Toimintakertomus 1980). Aira Mäntynen ensimmäisen kauden suurin ponnistus oli keväällä 1982 pidetty Äänekosken Naiskuoron 40-vuotiskonsertti. Laulutoiminta säilyi aktiivisena vuoden 1985 kesään asti, jolloin Aira Mäntynen joutui luopumaan tehtävästään terveydellisistä syistä. Loppuvuoden Äänekosken Naiskuoro oli ilman vakituista johtajaa, mutta kanttori Martta Ruotsalaisen avulla selvittiin etukäteen sovituista esiintymisistä. (Toimintakertomus 1985)

Äänekosken Naiskuoro oli maaliskuuhun 1986 asti ilman johtajaa, kunnes Hannu Kautiainen lupautui ottamaan kuoronjohtajan tehtävät vastuulleen. Yhteistyö jäi johtajan sairauden takia katkonaiseksi hyvästä yrityksestä huolimatta, ja tavoite oman musiikkitapahtuman järjestämisestä jäi toteuttamatta. Vuonna 1987 harjoiteltiin vielä jonkin verran kuoron varajohtajan, Riitta Sipilän avustuksella, mutta sitten kuoroon iski täydellinen johtajakriisi. Vuosina 1988-1990 Äänekosken Naiskuoro sinnitteli kokonaan ilman vakituista johtajaa. Toiminta oli melkein pysähdyksissä, mutta laulajat pitivät ryhmänsä koossa ja esiintyivät mukana yhteistutannoissa sekä laulujuhilla. (Toimintakertomukset 1986-1990)

Vuonna 1990 laulajien suureksi helpotukseksi kuoron akuutti johtajakriisi päättyi. Aira Mäntynen pelasti Äänekosken Naiskuoron pitkästä pula-ajasta ja otti toistamiseen kuoronjohtajan tehtävät haltuunsa. Kausi tosin jäi melko lyhyeksi, sillä Aira Mäntynen suosituksesta kuorolaiset kääntyivät jo syyskauden alussa opettaja Leena Tuhkasen puoleen johtaja-asiansa. Leena Tuhkanen lupautuikin Äänekosken naiskuoron seuraavaksi johtajaksi. (Toimintakertomus 1990)

Leena Tuhkasen kuoronjohtajakausi kesti kevääseen 1993 asti, ja sen aikana Äänekosken Naiskuoron jokavuotinen kevätkonserttiperinne elpyi. Toukokuussa 1991 kevätkonsertti oli samalla kuoron 50-vuotisjuhla. Toiminta jatkui musiikillisesti aktiivisena kunnes Leena Tuh-

kanen jätti kuoronjohtajan tehtävät muuttaessaan pois Äänekoskelta. (Toimintakertomus 1993)

Syksyllä 1993 Äänekosken Naiskuoro sai kiivaan etsimisen jälkeen uuden johtajan, viitasaa-relaisen kotitalousopettaja Ulla Luukkosen. Hänen johdollaan kuoron toiminta jatkui melko rauhallisena, mitä tulee esiintymisten määrään, mutta laadukkaana. Ulla Luukkosen toteutti kuoron oman kevätkonsertin vuonna 1994 sekä yhteiskonsertin viitasaa-relaisen naiskuoro Viklan kanssa keväällä 1995. Yhteistyö Ulla Luukkosen kanssa päättyi vielä samana kesänä hänen muuttaessaan Keski-Eurooppaan. (Toimintakertomus 1994 ja 1995)

Tällä kertaa Äänekosken Naiskuoron avuksi riensi Suomen puolustusvoimat. Tikkakoskella asepalvelustaan suorittanut diplomi -kuoronjohtaja Jori Männistö etsi itselleen johdettavaa kuoroa palveluksensa ajaksi ja tuli vetämään naiskuoron harjoituksia kevääseen 1996 asti. Lahjakkaan ja energisen nuoren miehen johdolla Äänekosken Naiskuoro toteutti joulukonsertin sekä kevätkonsertin, joiden ohjelmistossa oli mielenkiintoisia lauluja: vanhaa musiikkia 1100-luvulta sekä japanilaisia lauluja, jotka esitettiin alkuperäiskielellä. Muita esiintymisiä oli varsin niukasti, mutta aikaa käytettiin laulajien koulutukseen. (Toimintakertomus 1996)

Syyskaudelle 1996 kuorolaiset saivat taivutelluksi johtajakseen Seija Takalan kuoron omista riveistä. Esiintymisiä oli harvakseltaan kuten edellisinäkin vuosina, mutta töitä tehtiin silti ahkerasti; oma kevätkonsertti järjestettiin jälleen toukokuussa 1997. Seija Takala toimi Äänekosken Naiskuoron johtajana vuoden 1997 loppuun asti. (Toimintakertomus 1997)

Vuosi 1998 alkoi Äänekosken Naiskuorolle jo tutuissa merkeissä; Aira Mäntynen otti kolmatta kertaa kuoron johtoonsa ja turvasi sen toiminnan siihen asti, että uusi kuoronjohtaja Riikka Rinkinen aloitti työnsä syyskaudella. Musiikinopettaja, FM Riikka Rinkisen johdolla kuoron toiminta jatkui kevään 2001 60-vuotisjuhlaan asti. Muita merkittäviä tapahtumia olivat keväällä 2000 Pergolesin Stabat Mater -yhteistuotanto sekä matka Tallinnan laulujuhille kesällä 2000. Jatko-opintojensa vuoksi kuoronjohtajan toimen jättänyt Rinkinen hankki tilalleen musiikinopiskelija Eeva Kiven Jyväskylästä.

Eeva Kivi aloitti Äänekosken Naiskuoron johtajana syksyllä 2001 ja johti kuoroa vuoden 2003 loppuun asti, jolloin työtehtävien vuoksi jätti johtajan toimen. Sama kuvio toistui, kun kevään 2004 ajan Äänekosken Naiskuoron johtajana toimi Ulla Kotamäki Jyväskylästä, mutta

joutui jättämään tehtävät saatuaan opettajantoimen. Syksystä 2004 asti Äänekosken Naiskuo-
roa on johtanut musiikin opiskelija Maija-Liisa Hyppönen.

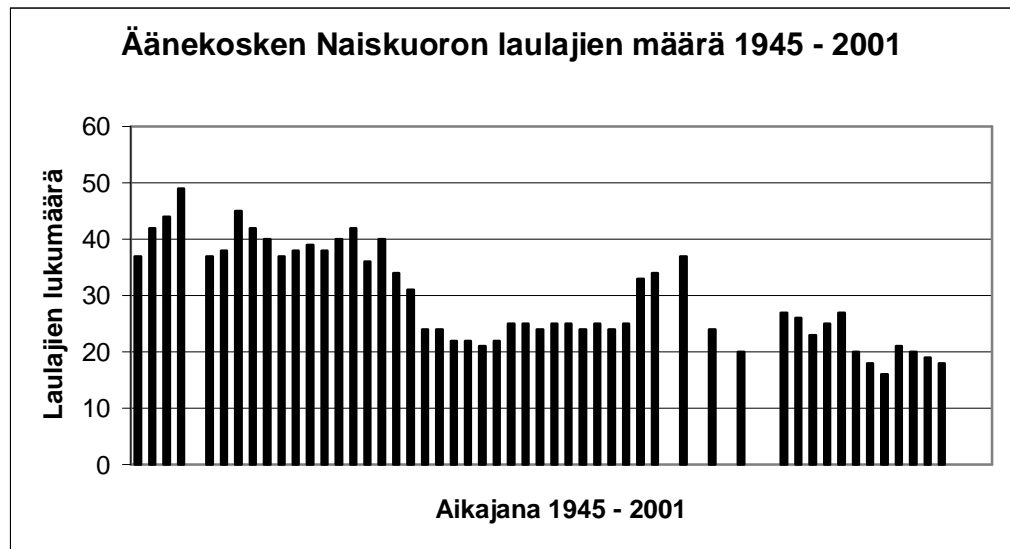
Äänekosken Naiskuoron johtajuuskulttuuri on kokenut täydellisen muutoksen Annikka
Wahrmannin kauden jälkeen. Vielä Eeva Torkon aikana tilanne pysyi jokseenkin ennallaan,
joskin esiintymisiä tarkasteltaessa näyttää siltä, että kehitystyötä ei pystytty jatkamaan enti-
seen tapaan lähinnä johtajan resursseista johtuen. 1980-luvulta lähtien Äänekosken Naiskuo-
rolla on ollut kriisivuolia lukuun ottamatta useita ammattitaitoisia johtajia, mutta lyhyiksi
jääneet kaudet ja jatkuva vaihtuvuus ovat varmasti vaikuttaneet kuoron kehitykseen. Kuoron-
johtajien muuttaminen paikkakunnalta on ongelmana varsin perinteinen. Juuri samasta syystä
kuorotoiminnan käynnistyminen 1900-luvun alussa Äänekoskella oli vaikeaa. (Parkkonen
1959)

5. KUOROLAISET

5.1 Kuoron koko

Äänekosken naiskuorossa on vv. 1941 - 2001 toiminut yhteensä 271 laulajaa kuoronjohtajat mukaan lukien. Kuoron toimintakertomusten ja tilastollisten vuosikertomuskaavakkeiden lukujen perusteella olen koonnut pylväsdiagrammin laulajien määrästä Äänekosken naiskuorossa vuodesta 1945 alkaen (kuvio 1). Joidenkin vuosien tilastoista laulajien määrä puuttuu.

Kuvio 1. Äänekosken Naiskuoron laulajien lukumäärä vv. 1945-2001

Kuviosta 1 nähdään, että laulajien määrä kuorossa on vaihdellut vuosittain. Esimerkiksi vuonna 1960 peräti kahdeksan laulajaa oli poissa kuoron riveistä äitiysloman takia (Toimintakertomus 1960). Kuitenkin vuodesta 1945 kuoron laulajavahvuus pysyi neljäkymmenen naisen tuntumassa aina vuoteen 1963.

1960-luvulla Äänekosken Naiskuoron pääluku pieneni yli neljästäkymmenestä reiluksi kahdeksikymmeneksi. Vielä vuonna 1961 kuoron juhliessa 20-vuotista taivaltaan laulajien lukumäärä oli 43. Kasvua edellisvuoteen oli tullut kolmen laulajan verran. Heti juhluvuoden jälkeen laulajien määrä putosi seitsemällä. Kuoroon on kyllä liittynyt uusia laulajia vuosittain, mutta pidemmällä aikajänteellä tarkasteltaessa poislähtiöitä on ollut enemmän.

Toimintakertomuksessa (1962) ehdotettiin lääkkeeksi kuoron pienenemistä vastaan naapurin rouvien ja työtovereiden rekrytoimista laulamaan. Seuraavana vuonna laulajia olikin taas 40, mutta sitten määrä putosi vuoteen 1966 mennessä 24:ään. Tärkein syy kuoron koon puolittamiseen oli toiminnan tilapäinen hiljeneminen. Kuoron johtaja ja kantava voima, Annikka Wahrmann vetäytyi vähitellen sivuun aktiivisesta kuorotyöstä vuosien 1966 ja –67 aikana ja jäi toimestaan lopulta eläkkeelle 1968. (Toimintakertomus 1966 ja 1968)

Kuorolaisten lukumäärä pysyi pitkään kahdenkymmenenviiden laulajan tuntumassa 1980-luvun alun voimakasta tilastopiikkiä lukuunottamatta. Vuosi 1981 oli kuoron toiminnassa 40., ja kasvupyrähdys osuu juuri tämän juhluvuoden ajalle. 50- ja 60–vuotisjuhlien aikana kuoron koossa ei ole nähtävissä mitään dramaattisia muutoksia. Viime vuosina laulajien lukumäärä Äänekosken Naiskuorossa on ollut kahdenkymmenen tienoilla.

5.2 Naiskuorolaisten ammatit ja aktiviteetit

Äänekosken Naiskuorossa on kuoron oman tilaston mukaan ollut edustettuna ainakin 18 eri ammattiryhmää vuoteen 2001 mennessä. Todellinen luku voi olla vielä suurempi, sillä tieto 24 laulajan ammatista puuttuu.

Vuoteen 2001 mennessä Äänekosken Naiskuoron ammattijakauman prosentuaalista ykkössi-jaa pitävät täpärästi opettajat. Heitä on kuorolaisista ollut 20,4% (56 laulajaa). Toimistovirkailijoita on ollut vain yksi vähemmän eli 55 (20%). Hyvänä kolmosena tilastossa tulevat kotiäidit, joiden prosenttiosuus kokonaismäärästä on 14,2% (39 laulajaa). Opiskelijat (9,5%) ja myyntityössä palvelevat (8,7%) muodostavat 26 ja 24 henkilön kokoiset ryhmät. Terveystenhoitajia listalta löytyy 16 (5,8%).

Pankkivirkailijoita kuoron riveissä on ollut kahdeksan (2,9%). Yli yhden prosenttiyksikön menevät vielä siistijät, tehtaan laboratoriotyöntekijät sekä kotitalous- ja laitosemännät (5 laulajaa / ammattikunta) ja neljä kampaajaa. Lisäksi kuoron riveissä on vaikuttanut diplomi-insinööri, kanttori, lääkäri, muusikko, ompelija, puutarhuri sekä varatuomari.

Ammatinharjoittamisen ja perheenemännyyden lisäksi Äänekosken Naiskuoron laulajat ovat olleet monella muullakin taholla aktiivisia, joten aivan kaikkia henkilökohtaisia voimavaroja ei ole voitu valjastaa kuorolaulun kehittämiseen, vaikka paljon on annettukin. Kuoron ohella laulajien vapaa-ajasta kilpailevat järjestötoiminta, kulttuuri ja liikunta. (Toimintakertomus 1960) Laulajat ovat kuitenkin erittäin omistautuneita kuoroharrastukselleen. Hääpäiväkin on joskus siirtynyt kuorokiireiden vuoksi (Karhunen 2003).

Puheenjohtaja Eva Hänninen esitti huomioitaan naiskuorolaisten arkielämästä vuoden 1960 tienoilla: “--- Todettakoon, että paljon (kuorotyötä) on tehty, jos paljon on mielestämme jäänyt tekemättäkin. --- Varsinkin naiskuoroilla näinkin pienellä paikkakunnalla toimintaa vaikeuttaa esim. sellainen seikka, että laulajat kuuluvat moniin eri järjestöihin ja yhdistyksiin ja näin ollen joutuvat jakamaan vapaa-aikansa näiden kesken. Harrastuksina monilla ovat Mar-tat, naisvoimistelijat, näytelmäkerhot, liike- ja virkanaiset---. Tai kun käy vielä niin kuin omalle kuorollemme on käynyt, että on täytettävä suuri velvollisuus yhteiskunnan koossapysymiseksi ja kansan väkiluvun kartuttamiseksi jopa kahdeksan laulajan voimalla---. Ja vielä lähän sitä perheellisten olisi muistettava olla kotonakin parsimassa ja paikkaamassa, eivätkä ne n.s. “luomakunnan kruunut“ pidä alituisesta naisväkensä poissaolosta, vaikkapa itse olisivatkin vastavuoroisesti kotoa poissa ehkäpä enemmänkin. Mutta sehän onkin asia erikseen.“ (Toimintakertomus 1960)

5.3 Arkea Äänekosken Naiskuorossa

Äänekosken Naiskuorossa vallitsee tiukka itsekuri, tahto oppia uutta ja onnistua. Kuoroharjoitukset on normaalisti pidetty kerran viikossa ja sen lisäksi eri äänet ovat pitäneet omia harjoituksiaan. Konserttien edellä on pidetty tarvittaessa ylimääräisiä harjoituksia. Joinakin vuosina kuorolaiset ovat myös käyneet Naiskuoroliiton laululeireillä tai järjestäneet omaa koulutusta. (Toimintakertomukset 1954-2003)

Kuoroon pääsemiseksi täytyy ensin läpäistä kuoronjohtajan pitämä laulukoe. Annikka Wahrmann oli uutera laulajien rekrytoiija. Hän tapasi kerätä työpaikaltaan opettajanhuoneesta uudet potentiaaliset laulajat kuoron toimintaan mukaan. (Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2003; Närhi 2003) Pelkällä laulutaidolla ei kuitenkaan välttämättä pärjää Äänekosken

Naiskuorossa. Uudet tulokkaat on perinteisesti testattu salaisin kokein laulajan taustojen selvittämiseksi. Eri menetelmiä käyttäen on saatu tietoon laulajan miessuhteiden määrä, kotkotus-ponnistussuhde ja itsekritiikin taso. (Vuosikertomukset 1954-2003; Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2003; Närhi 2003)

Uusien laulajien vihkeminen on osa Äänekosken Naiskuoron aktiivista virkistystoimintaa. Laulusiskot ovat vuosittain kokoontuneet yhteen illanviettoihin ja lujittaneet samalla kuoron sosiaalista rakennetta. Yhteisten hetkien muodot ovat olleet mitä moninaisempia. Kesäisin on tehty vierailuja kuorolaisten kesämökeille, uudet kodit on käyty tarkastamassa, ja loppuvuodesta on vietetty yhteisiä pikkujouluja. Virkistystoiminnan satoa on tiivis yhteenkuuluvuuden tunne, joka on auttanut pitämään kuoroa koossa vaikeinakin vuosina. (toimintakertomukset 1954-2003)

6. MUSIIKILLINEN TOIMINTA

6.1 Ideologinen perusta

Äänekosken Naiskuoron perusajatus on oman kotiseudun henkisen ilmapiirin nostattaminen säveltaiteen keinoin. Kulttuuri-ilmastoa pyritään rikastuttamaan kauniilla ja korkeatasoisesti esitetyllä kuoromusiikilla. Tämä perusta on suoraan nimetty Äänekosken Naiskuoron liittymisilmoituksessa yhdistysrekisteriin, ja se ilmenee myös kuoron kirjallisen arkiston teksteissä sekä käytännön tasolla kuoron toimintaa tarkasteltaessa.

Vuonna 1945 kuoron toiminnan tarkoitus ja toimintatapa tiivistettiin yhdistysrekisteri-ilmoitukseen: “Äänekosken Naiskuoro r.y:n tarkoituksena on herättää jäsenissään harrastusta kotimaiseen musiikkiin sekä naiskuorolauluun. Tähän pyritään järjestämällä harjoituksia, kokouksia, esitelmätilaisuuksia, konsertteja ja juhlia, tai toimimalla näissä avustajana.” (Yhdistysrekisteri-ilmoitus, § 2)

Äänekosken Naiskuorolla ei ole virallisesti olemassa mitään poliittista suuntausta. Kuoron 10-vuotisjuhlaa edeltävässä lehtiartikkelissa kerrotaan, että kuoro haluaa olla aina täysin epäpoliittinen ja että siinä on laulajia kaikista “piireistä”. Muutamat kuoron historiassa esille tulevat seikat kuitenkin viittaavat enemmän lievän porvarilliseen katsantokantaan kuin täysin neutraaliin lähtökohtaan: lottajuuret, suhtautuminen työväenliikkeen musiikkitoimintaan ja Äänekosken yhteistalossäätiön osakkuus.

Kuoron alkuperäisjäsenten haastatteluissa esitetään, että Äänekosken Naiskuoroon on lyöty oikeistolaisen kuoron leima ulkopuolisten tahojen toimesta. Sodan aikana suojeluskunta- ja lottatoiminnassa oltiin mukana puoluerajoista riippumatta, mutta sodan jälkeisinä vuosina poliittinen ilmapiiri Äänekoskella punoitti ankarasti. Siihen aikaan Äänekosken Naiskuoron menneisyys lottakuorona aiheutti joskus laulajien nimittelyä ja pahoja puheita. (Karhunen 2003; Savonen 2003) Äänekosken Naiskuoro on pitänyt aikojen saatossa ylpeästi kiinni juuristaan. Se näkyy esimerkiksi lottatoiminnasta muistuttavana havuornamenttina kuoron lipussa. (Karhunen 2003)

Äänekosken työväenyhdistyksellä on pitkät musiikkiperinteet. Lottakuoron perustamisen aikaan Äänekoskella aloitteli työväenyhdistyksen suojissa toimintaansa myös Kisällittärien lauluryhmä. (Kuttila 1993, 53) Samana vuonna Äänekosken Naiskuoron kanssa taas perustettiin Äänekosken sosiaalidemokraattisen työläisnuoriso-osaston kisällitäriryhmä Sävelsiskot. (Kuttila 1993, 58)

Äänekosken Naiskuoro ja työväenyhdistyksen lauluryhmät toimivat täysin erillään toisistaan. Vertailemalla näiden kahden ryhmän ohjelmistoa ja esiintymistilaisuuksia löytyy suurin syy toimintojen erillisyyteen. Lottakuoron laulajavahvuus oli noin 40 naista, kun taas kisällittärien ryhmissä oli kymmenisen laulajaa. Lottakuoro esiintyi isänmaallisissa illoissa ja kirkon tilaisuuksissa sekä sankarihautajaisissa. Kisällittäret esiintyivät työväenyhdistyksen iltamissa. (Kuttila 1993, 54) Lottakuoron ohjelmisto koostui neliäänisistä naiskuoroteoksista sekä hengellisistä ja kansanlauluista. Kisällittäret sanoittivat itse tuttuja melodioita, joita esitettiin yksitai kaksiaäänisesti. (Kuttila 1993, 54)

Äänekosken Naiskuoron ja kisällittärien ryhmien ohjelmistot ja taiteelliset pyrkimykset siis erosivat suuresti toisistaan, mutta jotain yhteistäkin oli: kaikki harjoittelivat ahkerasti ja halusivat rikastuttaa kotipaikkakuntansa tapahtumia musiikin keinoin. Yksikään laulaja ei kuitenkaan kuulunut sekä Naiskuoroon että kisällittäriin. Sen ei katsottu olevan mahdollista. (Henkilökohtainen tiedonanto Närhi 2004) Perimmäinen syy siihen on luettavissa ryhmien poliittis-ideologisista lähtökohdista, vaikka kummallakaan taholla väitettä ei haluta tukea. (Närhi 2004; Kuttila 1993, 61)

Äänekosken Naiskuoro on ollut yhtenä pääosakkaista Äänekosken Yhteistalosaatiössä. Säätiön tarkoituksena oli tukea kulttuuri- ja urheiluharrastuksen mahdollisuuksia sekä kehittää tervehenkistä nuorisotoimintaa Äänekoskella. Tätä tarkoitusta varten säätiö rakennutti vuonna 1955 valmistuneen Yhteistalon Äänekosken Pukkimäkeen. Yhteistalosaatiön muita osakkaita olivat urheilu- ja liikuntaseurat, Äänekosken Mieskuoro ry, maa- ja metsätalousyhdistykset, reserviupseerit sekä pankki. (Yhteistalosaatiön yhdistysrekisteri-ilmoitus 1949)

Vuoropuhelu yleisön kanssa on ruokkinut intoa pitää laulamisen tasoa korkealla ja kehittää sitä edelleen. Helmikuussa 1959 Annikka Wahrmann kehuu kuoron asemaa Äänekoskella: “Äänekosken Naiskuoroon kuuluvia on aina lämmittänyt äänekoskelaisyleisön suurenmoinen

suhtautuminen kuoron toimintaan. Aina olemme konsertoineet täydelle salille ja aina on yleisö elänyt meidän mukamme ja kannustanut meitä vilpittömästi.“ (22.2.1959)

Sama teema jatkuu Sanomalehti Keski-suomalaisessa maaliskuussa 1962: “Laulumieli on Äänekosken Naiskuorossa pysynyt korkealla. Sitä kannustaa myös kuulijoiden suuri myötätunto, jota on saatu tuntea koko toiminnan ajan. Niinpä laulajat sanovatkin: Ei missään ole niin mieluista laulaa kuin Äänekoskella---“ Äänekosken Naiskuoroa onkin tituleerattu erääksi Äänekosken kaupungin lempilapsista (KSML 03/62).

Äänekosken Naiskuorossa ei lauleta pelkästään kotiseudun kulttuurielämän kohottamiseksi. Kuorotoimintaa harrastetaan rakkaudesta musiikkiin ja laulamiseen. Samalla se on tärkeä sosiaalisen kontaktin muoto. Toimintakertomuksessa 1957 kiitetään kuorolaisia menneen vuoden ponnisteluista ja kannustetaan kohti uusia haasteita vuoden 1957 Keski-Suomen maakunnallisten laulu- ja soittojuhlien tunnuksen mukaisesti: “Laulusta me voimaa saamme, laulu syömmet aukaisee“. Kuoron johtaja Annikka Wahrmann puhuu kuorostaan lehtihaastattelussa vuonna 1950: “Uskollista ja ahkeraa on joukkomme yleensäkin ollut, ja vain siltä pohjaltahan voidaankin ponnistaa saavutuksiin, jotka suurta yleisöä tyydyttävät.“

6.2 Esiintymiset

6.2.1 Laulutervehdykset ja ohjelma-avustukset

Juhlat ovat Äänekosken Naiskuoron yleisin laululle lähdön syy. Kuoro on käynyt joka vuosi laulutervehdyksellä merkkipäiväjuhlissa, häissä ja hautajaisissa. Tervehdyksen kohteena ovat luonnollisesti olleet oman kuoron jäsenet ja heidän perhepiirinsä, mutta usein kutsu on käynyt myös äänekoskelaisten merkkihenkilöiden tai instituutioiden juhliin. Nämä laulutervehdykset luokitellaan kuoron varhaisissa toimintakertomuksissa “muuksi toiminnaksi“ (1954), mutta hiljaisempina vuosina varsinkin 1970- ja 80-luvulla juuri tällaiset vierailut ovat olleet Äänekosken Naiskuorolle varsinaista laulutoimintaa.

Ohjelma-avustajana Naiskuoro on ollut yli kahdenkymmenen äänekoskelaisen tai valtakunnallisen järjestön järjestämässä tilaisuudessa. Kuoron toimintakertomuksissa mainitaan esiintymisistä eri yhdistysten tapahtumissa Kirkon nuorista Sotainvalideihin ja naisvoimistelijoista metsänhoitoyhdistykseen. Kalevalaisten Naisten kanssa Naiskuoro on tehnyt pitkäaikaista yhteistyötä, ja 1990-luvulla vakituinen esiintymiskohde oli Ala-Keiteleen Musiikkiopiston Annikka Wahrmann -stipendirahaston varojenkeräämiskonserteissa. (Toimintakertomukset 1954-2003)

6.2.2 Kotiseudun juhlat ja tapahtumat

Äänekosken kaupungin Naiskuorolle antama taloudellinen tuki on maksanut itsensä moninkertaisesti takaisin. Äänekosken Naiskuoro on esiintynyt vuosittain kotikaupungin järjestämissä kulttuuritapahtumissa: Kesäpäivillä, itsenäisyyspäivän juhlissa, Taiteiden yö – tapahtumassa ja monissa muissa kaupungin juhlatilaisuuksissa. (Toimintakertomukset 1954-2003)

Kuoron toimintakertomukset viime vuosikymmenen ajalta antavat kuvan siitä, miten monipuolisesti Äänekosken Naiskuoro on kuulunut kotipaikkakuntansa juhlissa: “29.9. lauloimme

Äänekosken Mieslaulajien ja Koskelan Viihdekuoron kanssa yhteisesityksenä Reino Helismaan “Virta toi, virta vei” ja Korpilahden “Keski-Suomelle”. Tilaisuus oli Äänekosken 80-vuotisjuhla liikuntatalolla. 6.12. itsenäisyyspäivän juhlissa valtuustosalissa lauloimme kaksi laulua.“ (Toimintakertomus 1991)

Äänekosken Naiskuoro on esittänyt ohjelmaa myös viihteellisissä tilaisuuksissa ja lastenkonserteissa: “Perjantaina 28.5. klo 21 viihdytimme yleisöä “rempseähköillä” kansanlauluilla essuin ja huivein koristautuneina. Tilaisuus oli kulttuuritoimiston organisoima “HYS...HYS”-yö rantapuistossa. Myös kuoron tilapäinen “viihdetertsetti” esiintyi.(Toimintakertomus 1999) “Syyskaudella aloimme harjoitella --- isänpäivänä pidettävää lastenkonsertin ohjelmaa. Lapsille lauloimme siis sunnuntaina 12.11. valtuustosalissa. Leikkimielinen ohjelma sisälsi myös hiukan koreografiaa ja lavastusta. Välipalana Riikka (Rinkinen, kuoronjohtaja) aktivoi pientä yleisöä isineen mukaan liikkumaan.(Toimintakertomus 2000)“

Kevään saapumista Äänekosken Naiskuoro on vastaanottanut laulamalla serenadin kaupungin liikekeskustassa vapunpäivänä. Annikka Wahrmannin leikekirjassa on tilanteesta ikuistettuja valokuvia jo vuodelta 1949, mutta kuoron toimintakertomuksessa esiintyminen mainitaan vasta vuonna 1956 “Vapunpäivänä annettiin perinteinen “serenadi” kuten monen monta kertaa aikaisemminkin Yhdyspankin portailta. Tällä kertaa portaat olivat miltei olemattomat (korjauksen vuoksi).“

Toimintakertomusten mukaan Äänekosken Naiskuoro on konsertoinut kolmenatoista keväänä Keski-Suomen Opistolla Suolahdessa. Vuonna 1952 oli ensiesiintyminen, ja viimeinen kerta vuonna 1965. Kuoron ohjelma on ollut laajuudeltaan konsertin luokkaa, ja muutamana vuonna esiintyminen Opistolla onkin ollut samalla oman kevätkonsertin kenraaliharjoitus.

Vappuserenaditraditio loppui 1960-luvulle tultaessa, mutta toinen keväinen laulutervehdys pidettiin vielä kymmenen vuoden ajan: vierailu Äänekosken sairaalassa ja vanhainkodissa. Vain muutamasta toimintakertomuksesta puuttuu merkintä tästä esiintymisestä, jossa laulajat on palkittu lämpimän vastaanoton lisäksi simalla ja munkeilla. Vuonna 1970 Naiskuoro kävi kevättervehdyksen lisäksi laulamassa sairaalassa myös joulun alla, ja siitä eteenpäin esiintymisen ajankohta on muuttunut vapusta joulun. Myös Suojoen vanhainkoti Suolahdessa on Äänekosken Naiskuoron vakituinen joulutervehdyskohde.

6.2.3 Äänekosken seurakunnan tilaisuudet

Kotiseurakunnan musiikkitoimintaa Äänekosken Naiskuoro on rikastuttanut avustamalla kirkon juhlissa. Äänekosken seurakunnan suurimpiin juhlapäiviin on kuulunut uuden kirkon vihkiminen 16. joulukuuta 1973. Jumalanpalveluksessa esitetyssä juhlakantaatissa oli kirkko-kuoron ja Äänekosken Mieslaulajien vahvistuksena myös Äänekosken Naiskuoro. (Toimintakertomus 1973)

Kauneimmat joululaulut –tilaisuus ja varsinkin jouluaamun jumalanpalvelus on Naiskuorolle monikymmenvuotinen traditio. Perinteisesti jouluaamun ohjelmaan ovat kuuluneet Hiljaa hiljaa ja Tuo armon valkokyyhky. (Toimintakertomus 1980) “Jouluaamun jumalanpalveluksessa lauloimme tavanomaiset kolme laulua.” (Toimintakertomus 1984)

Omia sävelhartauksia ja kirkkokonsertteja Äänekosken Naiskuoro on toteuttanut lähes viisitoista kertaa. Niistä useimmat on pidetty Äänekoskella, mutta myös muiden lähiseurakuntien kirkoissa Suolahdessa, Konnevedellä ja Uuraisilla. (Toimintakertomukset 1954-2003)

6.2.4 Äänekosken tehtaiden juhlat

Äänekosken tehtaiden työllistävä vaikutus kotipaikkakunnalla on ulottunut Äänekosken Naiskuoroon asti. Ennätyksellisen runsas yhteistyön vuosi oli 1961, jolloin toimintakertomuksen mukaan Äänekosken Naiskuoro esiintyi viidessä tehtaiden tilaisuudessa. (Toimintakertomus 1961) Vuosina 1957-1966 Naiskuoro esiintyi Äänekoski Oy:n tehtaan eläkeläisten joulujuhlassa kahta väli vuotta lukuun ottamatta. (Toimintakertomus 1957–1966) Äänekosken Naiskuoro on myös vuosien varrella juhlistanut useita tehtaiden ansiomerkkienjakotilaisuuksia (Toimintakertomukset 1957-1966).

Äänekosken tehtaiden juhlatilaisuuksista Naiskuoron arkistoon on jäänyt monenlaisia muistoja niin musiikin kuin yleisten juhlapuitteiden saralta. Syyskuussa 1955 Äänekosken Naiskuoro esiintyi “vaihtelevalla menestyksellä“ Äänekoski Oy:n klubilla. Kuorolla oli ollut vakaa aikomus esittää parastaan koti- ja ulkomaisille metsäherroille. Toimintakertomuksen mukaan esitys epäonnistui, mutta sen huomasivat ilmeisesti vain kuorolaiset itse. Kauan laulajien mie-

lissä säilyvä muisto esiintymisestä oli metsäneuvos Kalkkisen “Oodi kuorolle ja Annikalle”. (Toimintakertomus 1955)

Loppukesästä 1961 Äänekosken Naiskuoro astui juhlaestradille kahdesti: “4. elokuuta lauloimme tehtaan klubilla suurelle miesjoukolle, joka oli kokoontunut uuden sulfaattitehtaan vihkiäisiin. 22. elokuuta saimme laulaa samassa paikassa ulkomaisille metsäherroille. Joukkomme seiso i kauniisti katetun pöydän vieressä (punaisine rapuineen vallan herkullinen näky), joten vesi tuli varmasti monen laulajan kielelle. Me tyydyimme kuitenkin kahvitarjoiluun. Kiitokset laulam i sestä saimme kuitenkin, erään komean miehen ilmaisemana sanoi ja halauksin. Tämä oli yksi niistä harvoista kerroista, jolloin jokaista laulajaa erikseen halattiin. Tämän kokemuksen saa yleensä kuoron johtaja.” (Toimintakertomus 1961)

Elokuussa 1971 vietettiin Metsäliiton Selluloosa Oy:n 75-vuotisjuhlaa, jota kunnioitti läsnäolollaan myös itse presidentti Urho Kekkonen. “---Juhlaa edeltäneet kenraaliharjoitukset olivat jo niin jännittävät ja mittavat, että oikein polvia tutisutti ja ilmassa oli suuren juhlan tuntu. Tähän kenraaliin meidän piti tulla kansallispukuun pukeutuneina ja kauniina, sillä silloin televisio –y.m. kuvaukset suoritettiin. Vuorollamme me sitten muiden isoisten jälkeen harjoittelimmekin ja lauloimme. Olimme niin kauniita kuin mitkä ja se äänitys, minkä Yleisradion poika otti laulustamme oli mielestämme meidän vaatimattomuutemme huomioon ottaen hyvältä kuuluvaa kaunista kuorolaulua. Itse juhla oli vaikuttava ja onnistunut. Siellä sai ensiesityksensä Ahti Karjalaisen säveltämä kantaatti Puun laulu. Juhlassa oma pikku kuoromme sai esiintyä suuren arvokkaan yleisön edessä kauniisti ja symbolisesti koristetulla laululavalla. Johtajamme Eeva Torkko niiasi syvään puolestamme presidentti Urho Kekkoselle ministreistä ja muista isokenkäisistä puhumattakaan.”(Vuosikertomus 1971)

6.2.5 Omat ja yhteiset konsertit

Lauluvuoden kohokohta ja laulutaidon puntari on ollut perinteisesti Äänekosken Naiskuoron oma kevätkonsertti. Vuosikertomusten mukaan kevätkonsertteja on pidetty 18 vuonna. Kuoron yli kuusikymmentävuotiseen taipaleeseen sisältyy siis yli kaksi kolmasosaa konsertittomia väli vuosia. Kevätkonsertit jakautuvat aikajanalla kahteen jaksoon. 21:stä konsertista 13 on pidetty ennen vuotta 1963. Seuraavaa kevätkonserttia saatiin odottaa vuoteen 1982 asti, jol-

loin vietettiin kuoron 40-vuotisjuhlaa. Se jälkeen hiljaisuutta kesti kevätkonserttien osalta vuoteen 1991 saakka, josta lähtien kevätkonsertti on pidetty seitsemänä vuonna.

Ensimmäinen aktiivinen kevätkonserttijakso kestää Annikka Wahrmannin johtajakauden ajan. Hänen aikanaan kevätkonsertteja pidettiin säännöllisesti. Muutamia väli vuosia aiheuttivat ”lukuisat yhteensattumat“ tai johtajan tilapäinen poissaolo. (Toimintakertomukset 1945-1968) Annikka Wahrmann kertoo haastattelussa (1982), että keväisin pidettiin konsertti ja syksyisin kirkkokonsertti.

Annikka Wahrmannin vetäytyttyä kuoron johtajan tehtävistä 1966–1967 laulutoiminta jatkui aktiivisena, mutta keskittyi pienimuotoisempiin produktioihin. 1970-luvun suurimmat omat esiintymiset olivat vuoden 1970 kahvikonsertti, sekä vuosina 1971 ja 1975 pidetyt sävelhartaudet Äänekosken kirkossa kuin myös vuonna 1976 Konnevedellä. (Toimintakertomukset 1967-1976) Vasta Aira Mäntysen johtamana vuonna 1982 Äänekosken Naiskuoro uskaltautui jälleen tuottamaan kokonaisen oman kevätkonsertin, jonka myötä juhlistettiin kuoron 40-vuotista taivalta.

Juhlavuoden jälkeen kuoron oma toiminta jatkui taas vaatimattomammassa merkeissä. Vuonna 1983 Äänekosken Naiskuoro piti kahvikonsertin sekä kirkkokonsertit Äänekoskella, Suolahdessa ja Uuraisilla. Sen jälkeen esiintyminen väheni 1980-luvun lopulle tultaessa. Johtajakriisin ollessa syvimmillään kuoron oma laulutoiminta oli miltei pysähdyksissä. (Toimintakertomukset 1985-1989)

Ilman johtajaakin sinnettiin eteenpäin. Naiskuoroliiton jäsenyyden merkitys korostui erityisesti näinä vuosina. Kuorolaiset harjoittelivat kvartettiryhmissä Naiskuoroliiton merkkilauluja ja osallistuivat SULASOLin Keski-Suomen piirin järjestämiin koulutustilaisuuksiin. Vuosina 1987 ja 1988 kuorolaiset osallistuivat Äänekosken kuorojen yhteisesityksiin, Schubertin *G-duuri messuun* sekä Jukka Kankaisen *Luukaspasioon*. (Toimintakertomukset 1985-1989)

Vuonna 1991 alkoi Äänekosken Naiskuoron toinen aktiivinen kevätkonserttijakso. Useista johtajanvaihdoksista huolimatta kevätkonsertteja on pidetty taas säännöllisesti. Väli vuosina on ollut kirkkokonsertti (1995) tai sävelhartaus (1998). (Toimintakertomukset 1991-2003)

6.3 Äänekosken naiskuoro ulkomailla

Ensimmäinen kuoron ulkomaanmatka suuntautui Äänekosken ystävyyskaupunkiin Örn-sköldsvikiin, Ruotsiin kesäkuussa 1954. Matka tehtiin ruotsalaisten ystävien kutsusta ja päätarkoituksena oli Pohjola-Norden-yhdistyksen lippujuhlassa esiintyminen. Perillä kuorolaiset esiintyivätkin peräti kahdeksaan otteeseen kolmen päivän aikana. Ruotsista kuorolaisten matka jatkui vielä maisemareittiä Norjan Trondheimiin ja sieltä rengasmatkana Ruotsin kautta takaisin kotiin. (Toimintakertomus 1954)

Jo seuraavana kesänä osa kuorosta matkasi pohjoismaiseen lippujuhlaan Tanskan Brandeen. Matka kesti kaksi viikkoa, ja sen aikana käytiin myös Länsi-Saksan puolella Etelä-Schleswigissä. Ohjelmassa oli esiintymisiä ja nähtävyyksiin tutustumista. (Toimintakertomus 1955) Paikallinen media uutisoi juhlan tapahtumista ja Äänekosken Naiskuoro mainittiin erityisesti ainakin kahdessa artikkelissa. Pienessä etukäteisartikkelissa Branden lehdessä mainostettiin ystäväkaupungin naiskuoron tulevaa kirkkokonserttia ja todetaan että Äänekosken Naiskuoro oli ollut Etelä-Schleswigissä varsin suosittu. (Annikka Wahrmannin leikekirja, 42) Erään juhlavan konsertin päätyttyä Finlandia-hymniin kuorolta pyydettiin ylimääräisenä ohjelmanumerona Putte-possu, jonka he olivat esittäneet koululaisille aikaisemmin päivällä. Konsertti päättyi pontevaan röhkinään, ja yleisö oli tyytyväinen. (Wahrmann 1982)

Heinäkuussa 1971 tehty matka Leningradiin Neuvostoliittoon on kuoron tähänastisessa historiassa ainoa ulkomaille suuntautunut puhdasverinen huvi- ja rentoutusmatka. Koska tien päällä oli kuitenkin nimenomaan naiskuoro, nuotteja oli todistettavasti mukana. Menomatalla kuoron johtajalla, Eeva Torkolla oli vaikeuksia saada nuottinsa Neuvostoliiton tullista läpi. (Toimintakertomus 1971)

Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan suuntautuneet kuoron matkat ovat olleet sidoksissa Pohjola-Norden-yhdistykseen ja ystävyyskaupunkitoimintaan. Niin myös toinen Tanskaan ja Saksaan tehty esiintymismatka. Äänekosken Naiskuoro kutsuttiin Branden seurakunnan 800-vuotisjuhlaan ja samalla Etelä-Schleswigin Norden-yhdistysten 25-vuotisjuhlaan. Kutsun lähettäjänä oli entinen Äänekosken Naiskuoron laulusisar, rouva Anja Karstoft (o.s. Puura). Elämysten täyttämälle matkalle osallistui 19 kuorolaista. Ohjelmassa oli esiintymisiä, nähtävyyksiin tutustumista ja ystävien tapaamisia. (Toimintakertomus 1975)

Äänekosken Naiskuoron toinen matka Örnköldsvikiin, Ruotsiin tapahtui elokuun alussa vuonna 1978 Äänekosken kaupungin kustantamana. Pohjola-Norden-päiville lähti Äänekoskelta liki satapäinen joukko luottamushenkilöitä, kaupungin virkamiehiä, urheiluseurojen edustajia, Sopos-lauluyhtye ja muita kaupunkilaisia. Matka tehtiin linja-autolla Vaasan ja sieltä laivalla Uumajan, josta edelleen Örnköldsvikiin. Matka sujui perinteisissä merkeissä esiintymisten ja kiertokäyntien vuorotteluna vapaa-aikaa unohtamatta. Äänekosken Naiskuorolle oli erityinen ilo ja kunnia saada esittää Norden-päivien päätösjuhlan loppuhuipennukseksi. (Toimintakertomus 1978)

Suomalais-virolainen yhteisproduktio Laulu- ja tanssipidot –juhlat Tallinnassa kesäkuussa 2000 saivat Äänekosken Naiskuoron lähtemään matkaan. Tuhansien laulajien muodostama lippukulkue Tallinnan keskustasta laululavalle muodostui matkan vaikuttavimmaksi tapahtumaksi. (Toimintakertomus 2000)

6.4 Äänekosken Naiskuoro radiossa ja savikiekolla

Äänekosken Naiskuoro on esiintynyt 1950-luvulla kolme kertaa Yleisradion ohjelmassa ja saanut esiintymisistään korvauksen. Näiden tositteiden avulla nauhoja etsittiin Yleisradion äänitearkistosta, tuloksetta. 1950-luvulla oli vielä puutetta ääninauhoista, joten ne oli jouduttu käyttämään useampaan kertaan. (Närhi 2004)

Vuoden 1952 toimintakertomuksessa sanotaan, että Pekka Tiilikainen ääniautoineen oli käynyt nauhoittamassa kuoron laulua (syyskuussa), mutta että äänitys jouduttiin tärveltyneen nauhan takia uusimaan saman vuoden marraskuussa. Teoksista ei ole mainintaa. Vuoden 1953 äänitys on todennäköisesti tapahtunut Naiskuoroliiton katselmuksen yhteydessä Helsingissä maaliskuussa 1953. Vuoden 1955 äänitys tapahtui Äänekoskella ja liittyi Äänekoski-aiheiseen radio-ohjelmaan.

Yksi tallenne Äänekosken Naiskuoron laulusta kuoron kulta-ajalta 1950 -luvulta on säilynyt. Kesäkuussa 1954 äänitettiin kolme laulua: Väinö Pesolan *Inka muori*, Eino Linnalan *Karjamaalla* ja Juhani Pohjanmiehen *Tuli taas ihanat tuulet*. Levyjä tilattiin vain kaksi kappaletta. Ne olivat hyvin arvokkaita eikä monellakaan ollut levysoitinta. Annikka Wahrmannille alunperin lahjoitettu levy palautui Äänekosken Naiskuoron haltuun ja on taltioitu CD -levyksi. (Närhi 2004)

6.5 Ohjelmistot

6.5.1 Konserteissa esitettyä

Äänekosken Naiskuoron käsiohjelma-arkisto käsittää lähes kaikki kuoron omien konserttien ja muiden esiintymisten käsiohjelmat vuodesta 1946 lähtien. Koska käsiohjelmien tiedot liittyvät juuri konserttitilanteisiin, Äänekosken Naiskuoron kokonaisuohjelmistosta on tässä tarkasteltavana rajattu osuus: lähinnä kuoron kevätkonserttien ohjelmat ja konsertit Suolahden Opistolla sekä erikseen kirkkokonsertit. 1970- ja 1980-luvuilta analysoitavaksi on poimittu

yhteiskonserteista lyhyemmätkin kuoron esittämät laulukokonaisuudet, koska varsinaisia omia konsertteja ei ole tuolloin pidetty.

Äänekosken Naiskuoron konserttiohjelmistoon kuuluu noin sadan säveltäjän teoksia ja lisäksi kymmenittäin kansanlaulusovituksia sekä musiikkia vanhoista laulukokoelmista. Kaksi kolmasosa lauluohjelmiston säveltäjänimistä on kotimaisia. Naiskuoron toimintaperiaate, suomalaisen naiskuorolaulun esilläpitäminen on onnistuttu siirtämään myös teoriasta käytännön tasolle.

Naiskuoroliiton vaikutus näkyy vahvasti Äänekosken Naiskuoron konserttiohjelmistossa. Naiskuoroliiton koulutustoimintaan kuuluu yhtenä osana taitomerkkien suorittaminen. Naiskuoroliiton perus- ja taitomerkkilaulukirjan 70 laulusta puolet löytyy myös Äänekosken Naiskuoron konserttiohjelmistosta. (Naiskuoroliitto 1993)

Konserttien ohjelmistosta löytyy monipuolisimmin P.J. Hannikaisen tuotantoa: 13 eri laulua sekä useita sovituksia. Hannikaisen teoksista eniten on esitetty laulua *Paimenen kotiintulo*. Myös *Hämyssä kesäisen yön* ja *Marjatan laulu* ovat olleet usein Äänekosken naiskuoron konsertin ohjelmassa.

Muita vanhempia suosittuja säveltäjänimiä ovat Eino Linnala, Oskar Merikanto, Arvo Rääkönen ja Juhani Pohjanmies. Eino Linnalan tuotannosta nousee kaksi laulua ylitse muiden: *Muinainen käkeni* ja *Sisarukset, luojan neidit*. Merikannon teoksista ylivoimaisesti eniten on esitetty laulua *Ompa tietty tietyssäni*. Juhani Pohjanmiehen musiikki on ollut Äänekosken Naiskuorolle erityisen läheistä. Pohjanmies oli kuorolaisten ensimmäinen vaihtoehto myös oman lippulaulun säveltäjäksi. Käsiohjelmissa useimmin toistuva teos on Pohjanmiehen *Satu*, joka on laulettu ainakin kahdeksassa konsertissa. Toinen yhtä suosittu laulu on ollut Ahti Sonnisen *Erotessa*. Seuraavaksi eniten on esitetty Pesolan *Rannan hiekka helkkää*, ja Kankaan *Myllärin Miska*. Jaakko Linjaman Äänekosken Naiskuorolle säveltämä *Lippulaulu* yltää sekin kärjen tuntumaan.

1980-luvulla ohjelmiston suosikkeihin nousi uusia säveltäjänimiä; Kai Chydenius, Pekka Kostiainen ja Asko Vilén. Chydeniuksen tuotannosta on useimmin esitetty Lauri Viidan runoihin sävelletyn *Jos saisi onnestansa* -laulusarjan osia: *Metsä*, *Tule kanssani korkealle*, *Avioliitto*, *Enpä olisi uskonut tänne asti*, ja *Joki*. Pekka Kostiaisen lauluista suosituimpia

ovat olleet *Onpa tietty tietyissäni* sekä *Armahan kulku*. Asko Vilénin teoksista erityisesti *Meristä kauneinta* on esitetty useaan otteeseen. Jos sama kehitys edelleen jatkuu, *Meristä kaunein* nousee esitetyimmän laulun tilastossa lähelle kaikkien aikojen kärkeä. Äänekosken Naiskuoron uudemman ohjelmiston suosituimpiin kuuluvat myös Heikki Sarmannon *Hanget soi* sekä Harri Wessmannin *Vesi väsy lumen alle* ja *Uniloru*.

Suurin osa kuoron esitetyimmän ohjelmiston säveltäjänimistä on tullut tunnetuksi nimenomaan kuoroteoksistaan. Heistä Eino Linnala oli erityisen kiinnostunut juuri naiskuoron soinnillisista mahdollisuuksista. (Suomalaisia säveltäjiä 1994, 263) Äänekosken Naiskuoron esittämien teosten sävellystyylit vaihtelevat 1800-luvun pohjoismaisesta romanttisuudesta 1900-luvun maltilliseen modernismiin ja vapaatonaalisuuteen. Usean säveltäjän tyylipiirteistä on mainittu teosten melodisuus, minkä merkitystä laulumusiikin suhteen ei tule aliarvioida. (Suomalaisia säveltäjiä 1994, 263)

6.5.2 Juhlakonsertit

Äänekosken naiskuoro on viidesti järjestänyt juhlakonsertin merkkipäivänsä kunniaksi. Ensimmäinen merkkipaalu oli kuoron 5-vuotisjuhla 5. toukokuuta 1946. Konsertin johti Annikka Wahrmann. Ohjelmassa oli neljätoista laulua (Liite 2a), joista monet olivat kuoron vakionumeroita kuten Leevi Madetojan säveltämä *Piika pikkalainen*, P.J. Hannikaisen sovitus Reinecken *Kevätkonsertista* ja Kankaan *Myllärin Miska*.

Konsertti sai loistavat arvostelut. Nimimerkki ERRa luonnehti juhlakonserttia todelliseksi taidenautinto hetkeksi. Kiitosta saivat kuoron puhdas sointi, säestystekniikka ja “tahdilleen tapahtuva lausunta”. Toisessa artikkelissa konsertin ohjelmistoa eriteltiin tarkemmin: Madetojan kaunisointuinen *Piika Pikkalainen* esitettiin taitavasti ja täsmällisesti. Kaskan *Sinikello* tulkittiin herkästi, Kotilaisen *Tottako tää* esitettiin täyteläisin ja puhtain tulkinnoin. Luolajan-Mikkolan *Kesäsydännä* laulettiin veikeästi ja Reinecken *Kevätkonsertti* puolestaan hyvälle kuorolle kuuluvalla valmiudella puhdas- ja kuulassointuisesti. Merikannon vaativa sovitus Kjerulfin *Synnöven laulusta* esitettiin osuvasti ja herkästi nyanssoiden.

Ylitsevuotavimmat keuhut kummaltakin kriitikolta keräsi kuoron johtaja Annikka Wahrmann. Kiitoksen aiheena olivat erityisesti kuoron menestyksekkäs harjoittaminen, taiteellista silmää osoittava konserttiohjelman valinta sekä Wahrmannin suvereeni ja intensiivinen johtamistapa.

Vuonna 1952 Äänekosken Naiskuoro täytti 10 vuotta. Juhlakonsertti pidettiin Äänekosken Keskuskansakoulussa 11. toukokuuta. Ohjelmaan oli jälleen valittu neljätoista teosta (Liite 2b): kahdeksan laulua kuoron vanhasta ohjelmistosta ja kuusi uutta.

Konsertin alkupuolella esitettiin uusia lauluja: Toivo Kuulan *Isänmaani*, Eino Linnalan *Muinainen käkeni*, Enok Kososen *Satu* sekä Juhani Pohjanmiehen *Tuli taas ihanat tuulet*. Näistä uutuuksista tuli ajan mittaan kuorolle ja sen yleisölle hyvin tuttuja; ne toistuvat säännöllisesti myöhempien konserttien ohjelmissa. Vuonna 1952 perinteikästä elementtiä konserttiin luotiin kolmella teoksella, jotka oli esitetty myös edellisen juhlakonsertin ohjelmassa: *Myllärin Miska*, *Kevätkonsertti* ja *Synnöven laulu*.

Kritiikkien suhteen 10–vuotiskonserttia voidaan luonnehtia jälleen yhdeksi menestykseksi Äänekosken Naiskuoron historiassa. Kriitikoiden mukaan kuoro oli nyt valmis: eri äänien voima- ja värisuhteet olivat jakautuneet harvinaisen onnellisesti ja tasaisesti. Erityiseksi yllätykseksi koettiin kuoron soinnin täysjännitteisyys. Kuoron kauniita teknillisiä saavutuksia olivat luonnollinen, tuore ääni ja sanojen selvä lausunta. Johtajan ja kuoron yhteistoiminta oli saumatonta. Laulun linjakkuus tosin kärsi hieman siitä, että johtaja vei kuoroa eteenpäin melkein tavu tavulta. Annikka Wahrmann keräsi jälleen kiitoksia, mutta edellisestä juhlakonsertista poiketen kritiikkien keskipisteeksi nousi kuoro.

Äänekosken Naiskuoron 20–vuotisjuhlakonsertti Äänekosken Yhteistalossa sunnuntaina (18.3.1962) oli kuorolle jälleen kaksinkertainen menestys: salintäyteen yleisön ja hyvän laulamisen menestys – jo vakiintunut toteamus Äänekosken Naiskuoron konserteissa. (Onni Heinonen) Konsertin ohjelman (Liite 2c) alkupuoli koostui perinteisistä kappaleista, joista Kjerulfin Synnöven laulu on esitetty kaikissa Annikka Wahrmannin johtamissa Äänekosken Naiskuoron juhlakonserteissa. Viimeisenä ohjelmanumerona oli Eino Linnalan 4-osainen kantaatti *Laulaen kevättä kohti*.

Juhlivasta kuorosta, sen johtajasta sekä 20–vuotisjuhlakonsertista kirjoitettiin ainakin seitsemän artikkelia lähiseudun lehtiin. Konserttia pidettiin korkeatasoisena. Kuoron äänivarat oli-

vat hyvät, mutta puhtaudessa olisi ollut aavistuksen verran tarkentamista. E.M.T. kiinnitti huomiota sopraanon ajoittaiseen epävireisyyteen, Onni Heinonen taas väliäänten tahattomaan sointurikkauteen unkarilaisten kansanlaulujen yhteydessä. Vaativaa ohjelmaa pidettiin kokonaisuudessaan kiitettävänä, mutta kriitikoiden lämpimimmät keuhut keräsivät Koskimiehen *Muuttolinnuille* ja *Ääressä ikkunan* sekä Kjerulffin *Synnöven laulu*. (E.M.T. ja O.H.) Äänekosken Naiskuoron laulu on herkkää äänen tulkintaa ja vapautunutta säveltulkintaa, jonka laulajat suorittavat itsenäisesti laulumielen ja ilona vallassa. Siihen kuuluu vapautunut äänen irtoaminen rytmikkyuden silti selvänä säilyessä (Onni Heinonen).

Pitkän, ilman kevätkonsertteja olleen kauden Äänekosken Naiskuoron historiassa katkaisivat 18. huhtikuuta 1982 40-vuotislaulajaiset. Edellisestä juhlakonsertista oli kulunut kaksikymmentä vuotta ja kuoron johtaja oli vaihtunut kolmesti Annikka Wahrmannin jälkeen. Vuoden 1980 lopusta Äänekosken Naiskuoroa oli johtanut Aira Mäntynen. Juhlavuoden lähestyessä kuoron jäsenmäärä nousi jälleen lähelle neljäkymmentä laulajaa, ja konserttia varten harjoiteltiin ahkerasti.

Hyväksi havaitusta konsertin ohjelmakaavasta ei tälläkään kertaa poikettu (Liite 2d). Aluksi esitettiin helmiä Äänekosken Naiskuoron ohjelmistosta, mukana Haapalaisen *Tehtaan tyttö* ja Pohjanmiehen *Sydän*. Uusi säestyssoitin Äänekosken Naiskuoron taustalla oli haitari, jonka säestyksellä esitettiin Oskar Merikannon *Kesäillan valssi*. Erikoinen poikkeama kuoron ohjelmistossa oli väliajan jälkeen esitetty Tsaikovskin *Kirsikkakuoro* oopperasta *Jevgeni Onegin*. Uudempaa kotimaista musiikkia edustivat konsertin loppupuolella Pekka Kostiasen ja Ahti Karjalaisen sävellykset.

Verrattuna kuoron edellisiin juhlakonsertteihin Äänekosken Naiskuoron 40-vuotislaulajaiset herättivät hyvin vähän huomiota lehdissä. Hannu Kautiainen kirjoitti Sisä-Suomen Lehteen arvion yllättävästä juhlakonsertista. Kriitikon mukaan konsertin parhaaksi numeroksi nousi vanha klassikko Pohjanmiehen *Sydän*. Esitys oli hengittävä ja ilmeikäs sekä dynaamisilta vaihteluiltaan onnistunut. Myös *Juhannusyö* Ahti Karjalaisen laulusarjasta *Kolme laulua E. Vuorelan sanoihin* oli toteutukseltaan todella onnistunut. Vapaa ja rauhallinen rytmin käsittely toi tahtilajinvaihdoksia runsaasti sisältävän laulun pehmeäksi ja eläväksi. (Kautiainen 20.4.1982, Sisä-Suomen Lehti)

Huomautettavaakin kuoron esiintymisestä löytyi. Balanssi eri äänten välillä ei ollut kohdallaan. Äänten samanaikaisuudessa oli myös ongelmia varsinkin säestetyissä lauluissa. Kriitikko arvelee, että harjoittelu säästyksen kanssa on saattanut jäädä liian vähälle. Samaan asiaan oli varovaisesti viitattu myös 20-vuotisjuhlakonsertin kritiikissä. Kuoron valtiaksi Kautiainen mainitsi kuorolaisten omakohtaisen rakkauden ja eläytymisen musiikkiin. Ilmapiiriltään vapaa ja lämmin konsertti oli kriitikollekin tunnelmaltaan elämys. (Kautiainen 20.4.1982)

Viisikymmentävuotiasta Äänekosken Naiskuoroa johti vuoden 1990 lokakuusta Leena Tuhkanen. Hänen ohjaamana toteutettiin kuoron juhlavuoden konsertti toukokuun 13. päivänä 1991 Äänekosken kaupungintalon juhlasalissa. Konsertin ohjelma koostui pääosin Äänekosken Naiskuoron perinteisestä vakio-ohjelmistosta (Liite 2e). Pienen poikkeuksen tähän tekivät Johannes Brahmsin *Mustalaislaulut* sekä Béla Bartókin *Murhe*. (Toimintakertomus 1991)

Viides juhlakonsertti pidettiin kuoron 60-vuotispäivän kunniaksi 13. toukokuuta 2001 Äänekosken kaupungintalossa. Tällöin kuoroa johti Riikka Rinkinen, jonka viittauksessa kuoro oli toiminut jo kolme vuotta. Konsertin ohjelma koostui jälleen suurimmalta osin kuoron suosikkisävelmistä (Liite 2f), mutta tällä kertaa yli puolet teoksista oli 1900-luvun loppupuolella sävellettyä. Kvartetin esitykset jäivät sairastapausten vuoksi esittämättä.

6.6 Kritiikki

Annikka Wahrmannin leikekirjan vanhin artikkeli on vuodelta 1943. Se on kritiikki Jyväskylä Valtiontalossa pidetystä Suomen säveltaiteen viikon päätöskonsertista. Äänekosken Lottakuoro oli ainoa maakunnasta tullut kuoro, ja sai hyvän vastaanoton: “ --- Kaikki laulut esitettiin sellaisella täsmällisyydellä, että kuoro oli ehkä illan erikoinen yllätys. Sanojen selvä lausuminen ja rytmin puhtaus ilahdutti varmaan jokaista.” (nimim. E.J.)

Samasta konsertista kirjoittaa nimimerkillä Puuma (Lasse Utsjoki): Äänekosken lottakuorolle ja sen erinomaisen temperamenttiselle johtajalle, rva Wahrmannille annamme aivan erikoisen tunnustuksen! Kuuntelimme kuoron esityksiä --- ja voimme vakuuttaa että se oli harvinaisen puhdasta ja kultivoitua. --- Kyllä sellaisen kuoron ‘ilkeää’ lähettää mihin vain äänekoskelaista laulua edustamaan.“

Äänekosken Naiskuoron lehdistöltä saama palaute on miltei sataprosenttisesti positiivista. Annikka Wahrmannin aikaan kuoro konsertoi usein, ja siitä kirjoitettiin paljon. 1970-luvulta lähtien Äänekosken Naiskuoron näkyvyys kotiseudun lehdissä on pienentynyt murto-osaan 1950-luvulta. Tärkein syy näkyvyyden vähenemiseen on luonnollisesti oman konserttitoiminnan vähyys. Osasyynä lehdistön herpaantuneeseen otteeseen konserttien etukäteistiedotuksessa ja kritiikissä voi olla erilaisten tapahtumien ajan myötä muuttunut uutisarvoasetelma. Kuorolaiset ovat itse viime vuosina aktiivisesti tiedottaneet toiminnasta, mutta usein tiedote ei ole päässyt läpi. (henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2003)

Äänekosken Naiskuoron tähtihetki kritiikkien suhteen oli maaliskuussa 1953 järjestetty Naiskuoroliiton konsertti Helsingin yliopiston juhlasalissa. Konserttiin osallistui yhteensä seitsemän naiskuoroa. Äänekosken Naiskuoro esitti kolme laulua: Carlsonin *Lehdokin*, Linnalan *Sisarukset Luojan neidit* ja Kjerulfin *Synnöven laulun*. Ohjelmalehtisen painovirheestä johtuen esiintyjäksi oli merkitty Äänekosken Naislaulajat ja johtajaksi Annikki Wahrmann.

Joonas Kokkonen kirjoittaa konsertin ohjelmasta: “--- Jos kuorokilpa olisi ollut kyseessä, olisivat kärkisijoista kamppailleet lähinnä Annikki Wahrmannin johtama Äänekosken Naislaulajat, --- (ja kaksi muuta kuoroa)”

Toinen erittäin arvovaltainen kriitikko, Taneli Kuusisto toteaa: “Kuulemani jättämistä positiivisista vaikutelmista tulkoon vain mainituksi --- sekä esimerkkinä tasosta, jota vain vaivoin voitaneen varsinkaan maaseutuoloissa ylittää Äänekosken Naislaulajien (johtajana Annikki Wahrmann) hiotut suoritukset.” (Uusi-Suomi 03/1953) Hufudstadsbladetin kirjoittaja nostaa kirjoituksessaan esiin ainoastaan Äänekosken Naiskuoron.

Helsingin Sanomissa K.M. piti Äänekosken Naiskuoron eistystä erityisen onnistuneena: “--- Tämä Annikki Wahrmannin johtama kuoro osoitti yhtenäisyyttä soinnissa ja taiteellisuutta sävellysten luonnehdinnassa.”

7. ÄÄNEKOSKEN NAISKUORO JÄRJESTÖNÄ

7.1 SULASOL

Tultaessa kohti 1800-luvun loppua kuorotoiminta Suomessa lisääntyi runsaasti kansallisen heräämisen seurauksena. Aikaisemmin kuorolauluharrastus kuului lähinnä akateemisiin piireihin, mutta 1800-luvun loppupuolella kuorolaulu levisi koko kansan pariin. Eräs tärkeä osa tätä kehitystä oli vuonna 1863 perustettu Jyväskylän seminaari ja sen musiikin lehtori E. A. Hagfors. (Pajamo 1997, 8)

Suomen itsenäistymisen aikoihin alettiin kuoroväen keskuudessa harkita liittojen perustamista. Niitä tarvittiin kuorojen yhdyssiteiksi, edunvalvontaa varten, julkaisutoiminnan ylläpitämiseksi sekä koulutustehtäviin. Suomen kuoroliitto perustettiin vuonna 1922. Soittokuntien liittyttyä mukaan yhdistyksen nimi muutettiin Suomen Laulajain ja Soittajain Liitoksi (SULASOL) vuonna 1933. (Pajamo 1997, 11 ja 18)

Äänekosken Naiskuoro liittyi SULASOLin ja sen erikoisliiton, Naiskuoroliiton jäseneksi vuonna 1945. Piiritasolla yhteyksiä oli pidetty aikaisemminkin. Äänekosken Lottakuorohan esiintyi jo vuonna 1943 Jyväskylässä Sulasolin Jyväskylän piirin järjestämässä säveltaiteen viikon juhlakonsertissa (Hänninen 1982).

Annikka Wahrmann toimi luottamustehtävissä Naiskuoroliiton hallituksen jäsenenä vuosina 1952–1956 (henkilökohtainen tiedonanto Jauhiainen 2004) sekä SULASOLin Jyväskylän piirin hallituksen jäsenenä 1957–1966. Äänekosken Naiskuorolla on perinteisesti ollut edustus sekä Naiskuoropäivillä että Jyväskylän piirin vuosikokouksessa. (Toimintakertomukset 1954–2003)

Erityisen merkittävä saavutus naiskuorotoiminnan parissa huomioitiin keväällä 1994, kun Äänekosken Naiskuoron pitkäaikainen laulaja ja vastuunkantaja Salme Närhi palkittiin Naiskuoroliiton 50-vuotisruusukkeella pitkäaikaisesta työstä. 50-vuotisruusuke jaettiin ensimmäisen kerran Naiskuoroliiton historiassa, ja oli suunniteltu erityisesti Salme Närheä varten. (Toimintakertomus 1994)

7.2 Kuoron puheenjohtajat ja johtokunta

Äänekosken Naiskuoro Ry:llä on ollut puheenjohtaja vuodesta 1941 lähtien. Johtokunta valittiin ensimmäisen kerran vuonna 1942. Ensimmäiseen johtokuntaan kuuluivat kuoron johtaja Annikka Wahrmannin ja puheenjohtaja Eva Hännisen lisäksi varajohtaja Kirsti Hämäläinen, rahastonhoitaja Kaino Ristaniemi sekä Terttu Kärkkäinen. (Hänninen 1982)

Vuodesta 1945 lähtien yhdistyksen hallitukseen on vuosittain valittu puheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja sekä yhdestä kahteen hallituksen jäsentä ja kaksi varajäsentä. Tilintarkastajia on aina kaksi. Ensimmäisen kerran heidät on mainittu vuoden 1948 tiedoissa (Hänninen 1982).

Vuodesta 1964 Äänekosken Naiskuorolla on ollut kaksi virallista emäntää, joiden tehtävänä on valmistaa herkut kuoron omiin juhliin. (toimintakertomus 1964) Vuonna 2004 Äänekosken Naiskuoroon on perustettu musiikkilautakunta, jonka tarkoituksena on olla työrukkasena kuoron ohjelmiston suunnittelussa. (Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2004)

Äänekosken Naiskuoron luottamustehtävien hoitamista leimaa pitkäjänteisyys ja uskollisuus omaa kuoroa kohtaan. Yli kuusikymmenvuotisen toiminnan aikana puheenjohtajan nuijaa on paukuttanut vain neljä naista. Sihteereitä on ollut viisi ja taloudenhoitajia kuusi. Lyhyemmänkin jakson luottamustoimessa hoitanut henkilö on tehnyt pitkän uran Äänekosken Naiskuoron laulajana.

Eva Hänninen oli siis koko kuorotoiminnan alkuunpanija ja siten itseoikeutetusti myös kuoron ensimmäinen puheenjohtaja. Hän hoiti tehtävää 27 vuotta kaudella 1941–1969. Puheenjohtajuuden ohella Eva Hänninen toimi myös kuoron sihteerinä vuoteen 1950 asti. Muutto toiselle paikkakunnalle lopetti pitkän ja ansiokkaan toiminnan Äänekosken Naiskuoron hyväksi. (Toimintakertomukset 1941-1969)

Eva Hännisen puheenjohtajakausi oli kuorolle voimakasta kehityksen aikaa. Kuorolla oli tuolloin innokas ja taitava musiikillinen johtaja. Laulajien määrä pysyi runsaana Hännisen johta-

jakauden loppupuolelle asti. Puheenjohtaja Hänniselle oman kuoron sekä laajemminkin suomalaisen naiskuorolaulun perinteen jatkuvuus oli sydämen asia.

“---Näinpä onkin tilinpäätös vuoden 1960 toiminnastamme saatu päätökseen. Voittoako vai tappiota se on tuottanut? ---Johan sekin on paljon, että tällainen naisjoukko paneutuu jatkuvasti asialle oikean laulun merkeissä tänä aikana, jolloin tuntuu, että nuoriso on unohtanut kaikki harrastukset. Mutta kunhan vanhemmat laulajat vain vielä jaksaisivat olla --- mukana ja innostavat nuoria parhaansa mukaan joukkoon, ja olemalla harmaasta päästään huolimatta ajatuksiltaan nuoria, niin emmeköhän saa nuoriakin vähitellen mukaamme, jotta laulun tulevaisuus olisi muunkin kuin iskelmien varassa.---“ (Toimintakertomus 1960)

Vuodesta 1970 vuoteen 1975 kuoron puheenjohtajan tehtävää hoiti Laila Alahuhta, jonka jälkeen vuorossa oli Marja-Leena Arola kahden vuoden ajan 1976-1977. (Toimintakertomukset 1976-1977)

Neljäs puheenjohtaja Äänekosken Naiskuoron historiassa oli Sirkka Pulkkinen. Hänen luotsaamanaan Äänekosken Naiskuoro on kulkenut vuodesta 1978 yli kahden vuosikymmenen ajan uudelle vuosituhannelle asti. Pulkkinen puheenjohtajakaudella kuoroa on vaivannut aina vähän päästä johtajapula, joka on näkynyt monella tavalla kuoron toiminnassa. Sirkka Pulkkinen on kuitenkin sitkeästi pitänyt kuorotoimintaa yllä ja luovinnut sitä eteenpäin. Monia huipputietäkin on kahden viime vuosikymmenen aikana kuoron tielle osunut. Vuodesta 2003 Äänekosken Naiskuoron puheenjohtajan tehtävää on hoitanut pitkäaikainen kuorolainen Raili Auranen. (Toimintakertomukset 1978-2003)

Eva Hännisen keskittyttyä kuoron puheenjohtajan tehtäviin sihteeriksi valittiin Salme Närhi 1951. Vuodesta 1953 vuoteen 1960 kuoron sihteerin postia hoiti Lilli Karhunen, jonka käsiala näkyy yhä paitsi kuoron rintamerkissä ja lipussa, myös monissa hänen taidokkaasti tekstaamissaan kutsukorteissa ja kuoron ohjelmalehtisissä. (Toimintakertomukset 1954-1960; Hännisen kirje 1982)

Vuonna 1961 kuoron sihteeriksi valittiin Paula Jämsén. Hän toimi sihteerinä 1980-luvun alkuun asti. 1981 sihteerin työt otti vastaan Salme Piilola, joka jatkoi edeltäjänsä tyyliin luottamustehtävässä yli kaksikymmentä vuotta. Vuonna 2003 kuoron sihteeriksi valittiin Tuula Salminen. (Toimintakertomukset 1961-2003)

Kuoron rahastonhoitajana ovat toimineet Kaino Ristaniemi (1941-1942), Mirjam Saarinen (1943-1945), Lilli Karhunen (1948-1951) sekä kahteen otteeseen Salme Närhi, ensin 1946-1947 vielä neiti-ihmisenä (o.s. Salmelin) ja uudelleen vuodesta 1952 vuoteen 1998 asti. Tämä lähes viidenkymmenen vuoden mittainen pesti kuoron rahakirstun vartijana on aivan oma lukunsa Äänekosken Naiskuoron luottamustehtävien historiassa. Vuodesta 1999 Äänekosken Naiskuoron rahastonhoitajan tehtävässä on toiminut Ann Ikonen. (Toimintakertomukset 1941-2003)

7.3 Husaarit

Äänekosken Naiskuoron hyvinvoinnista huolehtiminen ei ole jäänyt pelkästään kuorolaisten itsensä harteille. Kuorolaisten puolisoista koostuva miestoimikunta Husaarit on toiminut järjestäytyneesti esiintyjien taustatukena vuodesta 1976. (Toimintakertomus 1976)

Kuorolaiset kokivat mieluisan yllätyksen kesken tavallisten kuoroharjoitusten: “Ja sitten ne ihanat husaarit, kerrottakoon heistä lopuksi. Husaareja ovat naiskuoron miehet. Keväällä –76 ilmestyi lauluharjoituksiimme Sauli Alahuhta, Erkki Pulkkinen ja Esko Arola, mukanaan ruusu Eevalle (kuoronjohtaja Torkko) ja kauniisiin kansiin sidottu husaarien perustamiskirja. Tilaisuudesta otettiin kuvia joissa oli halauksia ja hymyä sekä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Husaarien tuki ei ole ollut vain kannustavaa vaan myös taloudellista. Sillä esim. matka Konnevedelle ei ole tuntunut ollenkaan kuoron pussissa, se on niitä husaari hommia. Onpa mukavaa nähdä mitä hyvää on vielä tulossa.” (Toimintakertomus 1976)

Husaarit on ensimmäinen naiskuoron miestoimikunta Suomessa, ja Äänekosken Naiskuoron ainutlaatuinen asema Husaarien suojeluksessa on saanut paljon julkisuutta. Esimerkiksi naiskuoropäivillä Oulussa (Toimintakertomus 1980) oli juhlaillallisilla sisarillanvietossa kerrottu kaikelle kansalle kovaäänisen välityksellä, että Äänekosken Naiskuorolla on maan ainoa miestoimikunta “Husaarit” tukijärjestönä.

Seitsemästä artiklasta koostuva Husaarien perustamisasiakirja, tai “PERUSKIRJA” kuten sen otsikossa lukee, sisältää Husaarien toiminnan periaatteet sekä organisaatorakenteen. “Ääne-

kosken Naiskuoron Miestoimikunta on perustettu Äänekosken Naiskuoron henkiseksi ja aineelliseksi taustatukijärjestöksi.---“ (Artikla 1.) “Tarkoituksensa toteuttamiseksi Husaarit 1) jättävät lauluhuolet Kuoron asiaksi, 2) pyrkii myötävaikuttamaan otollisten harjoitusolosuhteiden luomiseksi, 3) pyrkii etsimään esiintymistilaisuuksia, 4) solmimaan suhteita eri kuoroihin yli kaikkien rajojen, 5) suunnittelee ja ideoi sekä mahdollisuuksien mukaan toteuttaa Kuoron taloudenhoitoa helpottavia finanssitoimintoja 6) ottaa harkittavaksi Kuoron taholta tulevia muitakin asioita koskevia aloitteita ja toivomuksia.“ (Artikla 2.)

Käytännössä Husaarit ovat toimineet vuosien varrella ainakin konserttisalien järjestäjinä ja somistajina, kahvittajina, autonkuljettajina, videotallentajina, arpajaispalkintojen metsästäjinä sekä kuoron omien virkistystilaisuuksien isäntinä ja emäntinä. (Toimintakertomukset 1980; 1983; 1991)

Perustamisasiakirjan lisäksi arkistoitavaksi Husaarien toiminnasta on saatu “Husaarien Taidelalmossa erikoismetallista“ valmistettu Kunniakannus-niminen riipus. Koru on kooltaan noin 5 kertaa 3 senttimetriä. Sen ääriviivat ovat lyyran muotoiset, ja keskellä on A-kirjain (Ä:ksi mielletävissä). Äänekosken Naiskuoron 50-vuotisjuhlan kunniaksi Husaarit lahjoittivat Kunniakannuksen ketjussa jokaiselle kuorolaiselle. (Toimintakertomus 1991)

Vaikka Husaarit lupaavat Peruskirjassaan jättää lauluhuolet kuorolle, täysin tuppisuiksi eivät he itsekään jää. Husaarien oma tunnus on kuoron taustayhdistykselle sopivasti laulu, “Husaarin Marssi“. Sävel soi Kalle-Kustaan muori –laulun nuotilla. Sanat ovat henkeä nostattavat ja laulun viisi säkeistöä tuovat hyvin esille Husaarien toimintailmapiiirin; “kuorolesket“ ovat aktiivisia toiminnan miehiä, jotka puhaltavat yhteen hiileen laulajien avuksi ja hyväksi toisinaan vaan ei totisina.

7.4 Yhteiskunnallinen toiminta

Lotta Svärd -yhdistyksen jälkeenkin Äänekosken Naiskuoro on toiminut yhteiskunnallisissa tehtävissä. Kuorolaisten joukosta on löytynyt mannekiineja Yhteisvastuu-keräyksen muotinäytökseen ja jalkapalloilijoita Yhteistalossäätiön naistoimikunnan hyväksi käytyyn otteluun, olihan Äänekosken naiskuoro Yhteistalossäätiön yksi pääosakkaista. (Toimintakertomus 1954)

Vuonna 1945 Äänekosken Naiskuoro otti itselleen kummilapseksi sodassa isänsä menettäneen tytön. Kuoro piti kummitytön hyväksi kahvikonsertin Äänekoskella vuonna 1945 ja seuraavana vuonna sävelhartauden Äänekosken ja Suolahden kirkossa. (Hännisen kirje 1982) Rouva Savolainen muutti pian lapsineen toiselle paikkakunnalle, jolloin kuoron yhteydenpito kummityttöön hiipui. (Henkilökohtainen tiedonanto Närhi 2004)

Vuonna 1962 perustettiin Äänekoskelle Pohjola-Nordenin paikallisyhdistys. Naiskuorolaisilla oli perustavassa kokouksessa runsas osanotto, mutta omaa edustajaa yhdistyksen hallitukseen ei saatu. (Toimintakertomus 1962) Yhteistyö yhdistyksen kanssa on kuitenkin ollut vireää. Äänekosken naiskuoro on esiintynyt useaan otteeseen Nordenin juhlissa Äänekoskella, ensimmäinen maininta on jo vuodelta 1953 (Toimintakertomus 1970; 1984). Pohjola-Nordenpäiville Örnköldsvikiin kuoro on matkustanut kahdesti; ensimmäisen kerran kesällä 1954 ja uudestaan elokuussa 1978. Jälkimmäisellä kerralla naiskuoro vieraili Äänekosken kaupungin kutsumana ja kustantamana. Matkan aikana kuoro esiintyi useaan eri otteeseen. (Toimintakertomus 1978)

Pohjola-Norden on aktiiviseen keskusteluun innostava kansalaisjärjestö, yhteyksiä ja tietoa välittävä palveluorganisaatio sekä pohjoismaista yhteistyöverkkoa ylläpitävä asiantuntijajärjestö. Liitolla on Suomessa n. 14.000 jäsentä kahdessa sadassa paikallis- tai nuorisoyhdistyksessä. Koko Pohjolassa Norden-jäseniä on yli 80.000. Passivapaus, yhteispohjoismaiset työmarkkinat ja moni muu pohjoismaisen yhteistyön tulos ovat alunperin Norden-yhdistysten aloitteita. Yhdistys on perustettu vuonna 1924. (Pohjola-Norden –yhdistyksen internetsivut)

8. TUNNUKSET

8.1. Rintamerkki

Kuva 2. Äänekosken Naiskuoron rintamerkki

Varhaisin Äänekosken Naiskuoron tunnuksista on vuonna 1954 käyttöön otettu rintamerkki. Sen suunnitteleminen annettiin kuoron sihteerin, Lilli Puuran tehtäväksi. Rintamerkin keskellä oleva Ä-kirjain symboloi sekä Äänekoskea että äänirautaa. Ä-kirjaimen poikkiviiva on ääniraudan muotoinen. Rintamerkki on valmistettu hopeasta ja siinä on musta emalointi. Koru on halkaisijaltaan noin 2 cm. (Toimintakertomus 1954)

Kuoron toimintakertomuksessa 1954 todetaan lyhyesti: “Mainittakoon vielä merkillinen tapaus kuoron historiassa kuluneelta vuodelta. Jyväskylän konsertissa, maaliskuun 7 päivänä, ensimmäisen kerran koristi kuorolaisten kansallispuvun rinnuksia kuoron oma merkki, joka on sihteerin suunnittelema.”

8.2 Lippu

Kuva 3. Äänekosken Naiskuoron lippu

Kuoron lippu valmistui kesällä 1958, mutta se otettiin käyttöön vasta seuraavana keväänä. Kuoron toimintakertomuksessa (1958) mainitaan, että “ Koska kuoron oma lippu saatiin vihdoin lunastaa valmiina --- “ ja edelleen: “Syksyn lyhyt harjoituskausi ja lukuisat yhteensattumat estivät kuitenkin suunnitellun konsertin pidon ja se siirrettiin seuraavan vuoden alkupuolelle.“ Kuoron lippuun valitut värit ja kuviot viestittävät Äänekosken Naiskuoron arvojen lähtökohdista: kotiseutu, isänmaa, oma suomalainen kulttuuriperintö ja sen vaaliminen.

Lehtihaastattelussa juuri ennen lippujuhlaa kuoron johtaja Annikka Wahrmann kertoo näin: “Oman lipun hanke on ollut toista vuotta vireillä. Lipun on suunnitellut kuoromme jäsen rva Lilli Karhunen ja lippu valmistettu Käsiyön Ystävissä Helsingissä. Neliönmuotoisen lipun pohjana ovat Keski-Suomen värit musta, punainen ja valkoinen. Mustassa kentässä on kuoron merkki ja lipun alaosassa on tyyliteltyä kalevalainen kädenpuristus. Lisäksi on symbolina

kuoron toiminnan alkua ajoilta pieni havunoksa Ä-kirjaimen alla. Lipputangon päähän tulee naiskuoroliiton metallimerkki. --- “

Lipun suunnittelijaksi valittiin luontevasti kuoron sihteeri Lilli Karhunen, jonka suunnittelu-taitoihin oli ennenkin luotettu. “No en minä mikään taiteellinen, mutta kun on tietysti ihminen, joka ei osaa sanoa ei. Ja mä olin kuoron sihteeri. Mä olin jollakin tavalla tottunu tekemään tollasia. --- mutta yleensä tämä lipun tekeminen, se sanottiin vaan, että minun pitäis se tehdä. Ja tota kyllähän mä estelin silloin ja sanoin ettei siitä tuu mitään, mutta Annikka (Wahrmann) sanoi ja Eva Hänninen, että rupee vaan suunnittelemaan. Mää sanoin, että mää voin jonkun tehdä. Ei sitä oo pakko sitten hyväksyä. Sehän lähetettiin sitten käsityön Ystäviin Helsinkiin ja se on Käsityön Ystäväissä tehty. (Karhunen 2003)“

Lipun suunnitteluprosessista sekä kuvioden symboliikasta Lilli Karhunen kertoo: “--- Minä sitten rupesin miettimään, että mitä siinä täytyis sitten olla. No se ois hyvä Ä, kun on Äänekoski ja äänirauta. --- se havua osoittava kuvio lipussa --- osoittaa tätä Lotta-perinnettä, koska täytyy muistaa --- mistä tämä on lähteny liikkeelle. Niin tämä --- minun mielestäni tulee esille. Oli maailmantilanne mikä tahansa. --- tämä on ollu aina tämmöinen suojeluskunnan pyhä merkki --- me olimme lottakuorona --- lähteneet liikkeelle. --- tämä havun merkki on siinä lipussa sitten. Tästä se lähti liikkeelle, että se perinne näkyy siinä lipussa jotenkin. Mä katoin, että siitä uupuu jotakin, jos ei tämä henki tule siihen mukaan.”(Karhunen 2003)

“--- meidän --- harput sitten hyväksyivät tämän ja mää sanoin, että laittakaa se sitten sinne Käsityön Ystäviin. --- Ja ne (Käsityön Ystävät) teki just sen, niinku minä olen sen piirtäny. Siinä ei ole minkäänköistä muutosta. --- Keski-Suomen värit --- tuli niinkuin itestään. Minä rupesin sitä Äätä piirtelemään siinä, minkälainen se oli, ja sitte tämä viiva on se äänirauta. Jollakin tavalla se piti sitten yhdistää, niin siihen tuli sitten tää ---”(Karhunen 2003).

Lippujuhla ja Naiskuoron konsertti 22. helmikuuta 1959 oli paikkakunnalla merkittävä kulttuuritapahtuma. Sanomalehden (23.2. 1959) kirjoituksessa kerrotaan, että Äänekosken Yhteistalon avara sali oli ääriään myöten täynnä. Lipun vihki SULASOLin Jyväskylän piirin puheenjohtaja, pankinjohtaja E. Sourander. Hän toteaa puheessaan, että “Lippunsa saanut kuoro on vienyt kunniakkaasti eteenpäin laulun sanomaa paikkakunnalla ja antanut oman hyvän panoksensa myös maakunnan ja koko maankin musiikkielämään.“ Lippu naulattiin sal-

koonsa, ja ensimmäisinä naulaamisvuorossa olivat itseoikeutetusti kuoron puheenjohtaja Eeva Hänninen sekä kuoron johtaja Annikka Wahrmann. (Toimintakertomus 1959)

8.3. Lippulaulu

Äänekosken Naiskuoron lippulaulun sanat on kirjoittanut äänekoskelainen pankinjohtaja Matti Vainionpää. Paitsi pankkimiehenä, Vainionpää on tullut tunnetuksi myös herkkävireisenä ja näkemysriikkaana runoilijana. Vainionpää on voittanut Suomen Säästöpankkiliiton 125-vuotisjuhlan juhlarunokilpailun. Hän on julkaissut kaksi kaunokirjallista teosta; runokirjan ”Polku Näkymättömään“ sekä muistelmateoksen Äänekosken ja sen pankkitoiminnan kehitysvaiheista. (Vainionpää 1953; 1965)

Lippulaulun säveltäjä löytyi toisella yrittämällä. ”Mainittakoon, että pankinjohtaja Vainionpää on kirjoittanut kuoron lippulaulua varten sanat, johon sävellystä on pyydetty säveltäjä Juhani Pohjanmieheltä, mutta joka vaikean sairautensa vuoksi ei ole voinut pyyntöämme täyttää. Johtokunnan päätöksen mukaan on käännytty asiassa säveltäjä Jaakko Linjaman puoleen.” (Toimintakertomus 1957)

Syntyjään äänekoskelainen Jaakko Linjama oli tullut suurelle yleisölle tunnetuksi Olympiahymnikilpailun yllätysvoittajana vuonna 1952. Hän toimi tuohon aikaan Muuramessa kansakoulunopettajana ja sävelsi työnsä ohessa. (Linjama 2002, 9) Linjaman sävellystuotannosta merkittävimmän osan muodostavat kuoroteokset. Henkilökohtaisesti Linjama piti suuria kuoro- ja orkesteriteoksia musiikin täydellisimpänä ilmentymänä. (Linjama 1966, 340)

Jaakko Linjaman teosten sävelkieli on tonaalisella pohjalla sisältäen modernille sävelajattelulle ominaisia piirteitä. Häntä on säveltäjänä luonnehdittu maltilliseksi modernistiksi (OIMTS osa 4 1978, 78). Linjama itse sanoo etsineensä samantapaista ilmaisua jollaisen Schönberg, Alban Berg ja Carl Orff ovat löytäneet. (Linjama 1966, 340)

Äänekosken Naiskuoron lippulaulu lunastettiin Jaakko Linjamalta vuonna 1958 (toimintakertomus 1958). Annikka Wahrmann ei kuitenkaan ollut ensin tyytyväinen sävellyksen alttos-

temmojen melodiaan, vaan piti niitä liian yksitoikkoisina. Sävellys palautettiin Linjamalle saamaan lisää liikkuvuutta. Säveltäjä teki lippulauluun toivomusten mukaisia muutoksia, jonka jälkeen Annikka Wahrmann otti sävellyksen hyväksyen vastaan. (Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2004)

Sävelten lähde Äänekosken Naiskuoron lippulaulu, sanat Matti Vainionpää.

Laulumme armas helkähtämään, taas sydämet, kielet sä saat.

Tähtien loistoon kimmeltävään, luot varjojen piettämät maat.

Sä nostat uupuneen uudelleen siunaten kyöneleen.

Sävelten lähde, luoksesi jää nyt laulajasiskojen tie.

Rakkauden tulta lämmittävää luo ystävän vieraankin vie.

Soi, laulu puhtaana aikain taa uudista laulajaa!

Sanat : M. Vainionpää

Säveltänyt: Jaakko Linjama

LIIKKUVASTI- HERKÄSTI n. 108-120 huhtikuussa 1958.

Lau-lum-me ar - mas hel-käh-tä-mään, taas sy-dä -met, kielet sä s a a t

Lau-lum-me ar - mas hel-käh-tä-mään, taas sy-dä -met, kielet sä s a a t
 Sä-vel-len läh-di luok-si-tas sis-ko-jon tie

Täh-ti-en lois-toon kim-mel-tä-vään, luot var-jo-jen peittämät m i a a t.

Täh-ti-en lois-toon, luot var-jo-jen peittämät m i a a t
 tu- tein nyt läm-mit-tä-vät uo ys-tä-vän ni-rautkin tie

Sä nostat uu-pu-noon uud-del- leen siu-na-ton kyy- ne - l e e n.

n o s - tat uu - pu - noon siu - na - ton kyy - ne - l e e n.
 (2. lau ---- lu) ai - kain - las uo - dits - ta lan - ta - ma

2. Sävelten lähde, luoksesi jää nyt laulajasiskojon tie. Rakkauden tulta lämmittävää,
 a luo ystävän vieraankin vie. Soi laulu puhtaana aikain taa- uudista laulajaa .

Kuva 4. Äänekosken Naiskuoron lippulaulun nuotti

Lippulaulun sävelmä noudattaa A1, A2, B -muotoa. Ensimmäisessä säeparissa (A1) sopraano lähtee yksiaanisesti, jota seuraa altto myös yksiaanisesti hieman varioituna kaanonissa. Toinen säepari (A2) lähtee liikkeelle neliaanisesti. Sopraano kuljettaa samaa melodiaa hieman varioituna ja altto säestää pitkinä aika-arvoina kulkevalla kvintillä neljä tahtia säkeen puoliväliin asti. Säkeen loppu on taas kaksiaanisinen, täysin sama kuin A1:ssä. Melodinen kulku A1:ssä kaartuu hetkeksi ylös ja palaa lähtötasolle. A 2:ssa lähdetään korkeammalta ja kaartuminen tapahtuu alaspäin säkeen loppuun.

B -säe puolestaan toimii kontrastina monessakin suhteessa. Melodian kaari on nouseva, ja koko satsin ambitus kasvaa kvintistä lähes kahteen oktaaviin. B -säkeen sopraanoääni kulkee

pääosin yksiaanisesti, ja altossa on jälleen pitkiä urkupisteenomaisia säestysääniä jotka soivat ensin terssissä ja loppua kohti tultaessa liikkuvat rinnakkaisissa kvinteissä.

Lippulaulun lähtösävellaji on D-duuri. Teoksen sävellajisuhteet ovat aluksi perinteiset: A1:ssä I-IV-I, A2:ssa IV-VI-I. B:ssä soinnutus on vapaatonaalinen VII-IV-III-II-III, jossa käytetään C-, G-, F# - ja E -duurisointuja. Lippulaulussa on kaksi säkeistöä, ja teoksen musiikki tavoittaa onnistuneesti runon rytmin ja rakenteen. Sävellys on melko yksinkertainen. Sitä voisi pitää runon kehyksinä.

8.4 Viiri

Kuorolaisia ja muuten kuoron taipaleeseen ansioituneesti liittyviä henkilöitä on ollut ajan saatossa tarpeen muistaa arvokkaalla lahjalla. Sitä tarkoitusta varten Äänekosken Naiskuorolle suunniteltiin oma viiri vuonna 1978. (Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2004)

Viirin esikuvana on Äänekosken Naiskuoron lippu. “Oman pienoislipun - viirin- aikaansaaminen on toimintavuoden ns. kulttuurihistoriaa. (Toimintakertomus 1978)“ “--- olemme saaneet oman pienoisviirin, jonka on suunnitellut äänekoskelainen taiteilija Esko Sairanen. Viirissä on puna-mustalla pohjalla kuoron merkki ja kolmet yhteen liitetyt kädet kullanvärisinä. Mielestämme Esko Sairanen on suunnittelussaan onnistunut hyvin ja pidämme viiriämme erittäin kauniina.“ (Toimintakertomus 1978)

8.5 Kuoropuvut

Kuva 5. Äänekosken naiskuoron kuoropuvut: Tuula Salmisen (vas.) yllä Lottapuku, Marjatta Lomperilla kansallispuku, Sirkka Pulkkisen yllä Arola, Laila Ala-huhdalla Hirven seinä, Salme Närhellä Kukkahame ja kaulus, Ann Ikosella kirkkokonserttien esiintymisasu ja Raili Aurasen yllä puku vuosimallia 2002.

Ensimmäinen esiintymisasu oli luonnollisesti lotan univormu tai kirkollisissa juhlissa tumma puku. (Närhi 11/2004) Lottien varusteista riitti keskustelunaihetta sekä heidän itsensä, että muiden keskuudessa. Lotta Svärd-yhdistyksen keskusjohtokunta määritteli univormun värin, materiaalin ja mallin pikkuseikkoja myöten. Ensimmäinen tarkka, kaikki Suomen paikallisyhdistykset kattava määrittely yhteisestä pukumallista asusteineen on vuodelta 1921 (Seila 1972, 65).

Lottapuvun päällystakkina pidettiin sarkamanttelia. Sarka kuitenkin osoittautui epäkäytännölliseksi ja huonosti kestäväksi naisten puvuissa. Se oli kovaa, mutta harvaa kangasta se ei suojannut tuulelta, mutta kylläkin vettyi helposti. (Seila 1972, 65-66) Manttelin korvasi 1920-luvun loppupuolella kevyempi sadetakki (Lukkarinen 1981, s.52). Muissakin vaatekappaleissa sarka sai väistyä lysterin tieltä. Se oli tarpeeksi edullista ja käytännöllistä kangasta. Lysterin lisäksi lottien asuja valmistettiin myös villasta. (Seila 1972, 66; Lukkarinen 1981, 52)

Lotan pukuun kuului kolmesta tai neljästä kaistasta ommeltu taskullinen sarkahame, jonka helman pituuden kuului olla 25 cm maasta. Hameen pituudesta väiteltiin useaan otteeseen. Osa lotista paheksui liian lyhyttä hameenhelmaa, toisten mielestä se oli aivan liian pitkä. Asukokonaisuuden harmaa väri sen sijaan tuntui sopivan kaikille. (Seila 1972, 66)

Alushameita ei saanut käyttää, vaan sen sijaan oli pidettävä todella lämpimiä housuja, joista päällimmäisten tuli olla umpinaiset ja tummat. Harmaa paitapusero tehtiin lämpimästä kankaasta. Juhlatilaisuuksia varten siihen voitiin kiinnittää valkoiset kaulukset ja kalvosimet. Lisäksi tarvittiin vielä esiliina, lakki, villasukat, jalkineet, kokardi ja muut merkit, käsivarsinauha, kilpi sekä selkäreppu. (Seila 1972, 65-66)

Aikalaiskuvaus kertoo runollisesti lottaunivormun merkityksestä: Harmaa lottapuku on kotoinen ja mukava ja yhä rakkaammaksi se on käynyt vuosien vierieissä. Kun näkee harmaan lottaparven, niin ihan sydän sykähtää. Siinä joukossa näyttää olevan sellaista reippautta ja sellaista sisäistä voimaa, että se paistaa ulos harmaan kuosin läpi. (Seila 1972, 65)

Kun Äänekosken Naiskuoro perustettiin 1945, piti ratkaista kysymys yhtenäisestä esiintymisasusta. Kansallispuku tuntui niin luonnolliselta valinnalta lottaunivormun jälkeen, ettei asiasta käyty kuoron sisällä mitään väittelyä (henkilökohtainen tiedonanto Närhi 2004). Vuoteen 1976 asti kansallispuku oli Äänekosken Naiskuoron ainoa esiintymisasu (Henkilökohtainen tiedonanto Närhi 2004). Nykyäänkin Äänekosken Naiskuoro käyttää kansallispukuja merkittävimmissä tilaisuuksissa (Pulkkinen 2003).

Suomalainen kansallispuku on hyvin arvokas asu, ei vain juhlallisuutensa takia vaan myös rahallisesti. On huomionarvoista, että kaikki kuorolaiset pystyivät hankkimaan itselleen kansallispuvun. Ei ole tiedossa, että kukaan olisi jäänyt kuoron ulkopuolelle siksi, ettei olisi ollut varaa kansallispuvun hankkimiseen (Närhi, kevät 2003). Kuoroharrastukseen on siis oltu valmiita sijoittamaan oman ajan lisäksi myös rahaa.

1970-luvulla ulkonaisen uusiutumisen halu tavoitti kuorolaiset. Vuonna 1976 Äänekosken Naiskuoro teetätti ensimmäisen oman kuoropukunsa, jonka lempinimeksi tuli puvun valmistajan mukaan "Arola". Tavoitteena oli saada kuorolaisten ylle tyylikäs ja korkealaatuinen asu. (Toimintakertomus 1976)

“Naiskuoropäiviltä saimme kipinän yhdenmukaisen esiintymispuvun hankkimiseksi vaihtoehdoksi kauniitten kansallispukejemme rinnalle. Hanke sai kuorolaisten keskuudessa innostuneen vastaanoton 24:n kannattaessa yhden ei. Asia oli kuitenkin helpommin päätetty kuin toteutettu., sillä kysymykset hinta, malli, väri ym:t mutkistivat sinänsä kivan asian. Hankintatoimeen ryhtyi kuitenkin pelotta Laila Alahuhta, aivan kuin soitellen sotaan. Ja soittoja toistesti tarvittiin vielä senkin jälkeen kun pukutilaus oli tehty Arola O/Y:ltä Monet muutokset oli tehtävä pukujen kokojen ja määrään nähden ja vielä kiirehdittävä toimitusta, sillä meille tuli kiire, saada vaatteet yllemme seuraavaan tärkeään esiintymistapahtumaan. Lailan uurastukset ja ponnistukset tuottivat tuloksen ja Äänekosken Naiskuoro sai kauniit Arolan puvut (hinta 180,-): ruskeat, vaalein raidoin ja täyttä villaa, sekä hoikan että vähän pulleammankin vartalon sulavasti peittäväksi verhoksi.“ (Toimintakertomus 1976)

Seuraava uudistus vaaterintamalla oli vuorossa vuonna 1983, jolloin kuorolaiset vaihtoivat ruskean Arolan uuteen kanervanvärisen kuoropukuun (Toimintakertomus 1983). Puvun väri toikin sille pian lempinimen “Hirven seinä“ äänekoskelaisen Hotelli Hirven värin mukaan (Pulkkinen 2003). Edeltäjänsä Arolaan verrattuna uudessa asussa oli pitemmät hihat ja lyhyempi helma, eikä kaulusta ollut lainkaan. Kuoron visuaalinen yleisvaikutelma raikastui värin ja mallin myötä.

Äänekosken keskuskoululla 13. marraskuuta pidetyssä konsertissa uudet asut olivat ensimmäistä kertaa näytillä. Uudistuksen huomioi myös paikallinen media: “Äänekosken naiskuorolla oli kahvikonsertissa ensimmäistä kertaa yllään uudet esiintymispuvut, jotka on suunnitellut Riitta Immonen ja valmistanut Anja Kokko.“ (Sisä-Suomen Lehti 14.11.1983)

Vuonna 1992 vaihtui taas laulusiskojen esiintymisasu, kun käyttöön otettiin “kukkahamekaulus“-yhdistelmä. Kukallisen pitkän hameen yläosana on valkoinen pitkähihainen pusero sekä irtokaulus, jossa on somisteena suuri hamekankaan värinen pyöreä nappi. Kauluksia on neljää eri väriä, jokaisella äänellä omansa. Kuten “Hirven seinän“, myös tämän asukokonaisuuden suunnitteli Riitta Immonen. Kirkossa esiinnyttäessä kuorolaiset pukeutuivat mustaan hameeseen ja valkoiseen puseroon. (Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2004; Närhi 2005)

Äänekosken Naiskuoron esiintymisasu on uudistunut noin kymmenen vuoden välein. Uusin kuoropuku on vuodelta 2002. “Ikuiseen naisten ongelmaan, ‘ei ole mitään päälle pantavaa’, otimme kantaa ompelemalla yhtenä keväisenä lauantaina talkoilla mustat kuorohameet. Koonnuimme koululle, jossa meitä ohjasi ja auttoi ompelija Anja Kokko. Ja valmista tuli! Tarvitaan vain vielä toiset talkoot, ettei tarvitse yläosattomissa laulaa! (Toimintakertomus 2002)” Toiset talkoot pidettiin, ja lopputuloksena mustaan hameeseen yhdistettiin kuviollinen yläosa. (Henkilökohtainen tiedonanto Pulkkinen 2004) Lottaunivormun ajoista on tultu kauas, mutta mustavalkoinen asu kirkossa esiinnyttäessä ja suurten juhlien kansallispuku ovat olleet kuoropukukavalkadin punaisena lankana 1940-luvulta tähän päivään asti.

9. PÄÄTÄNTÖ

Aikalaismuistiinpanojen mukaan Äänekosken lotat ovat aloittaneet kuorotoiminnan viimeistään vuonna 1940. Kuoron virallista perustamista lottien ompeluillissa keväällä 1941 edelsivät jo useat kuoroharjoitukset sekä esiintymiset, joita johti Annikka Wahrmann. Eva Hännisen ääneen lausuma ajatus kuitenkin johti kuoron aktiivisempaan ja tiedostetumpaan toimintaan. Kuoron yhteinen historia alkoi kertyä.

Lottakuoron aika oli sodan takia oma lukunsa Äänekosken Naiskuoron historiassa. Kuoron musiikillisen toiminnan kulmakivet olivat sankarihautauksissa laulaminen kotipaikkakunnalla sekä esiintymismatkat lähiseudulle. Kuoro toimi suojeluskunnan yhteydessä ja laulajat tekivät pitkiä esiintymismatkoja Sisä-Suomen sotilaspiirin kirkoissa ja yhdistysten taloissa. Järjestelmällisen kirjanpidon puute kuoron toiminnasta sota-aikana viittaa mahdollisesti siihen, että kuoron kokoonpano on käsitetty tilapäisluonteiseksi. On myös mahdollista että kirjoitettua tietoa on kadonnut.

Pian Lotta Svärd -yhdistyksen lakkauttamisen jälkeen perustettiin Äänekosken Naiskuoro tammikuussa 1945. Neljänkymmenen naisen joukko alkoi ahkerasti harjoitella tinkimättömän ja taiteellisen johtajansa Annikka Wahrmannin opetuksessa. Kuoron ja sen johtajan taidot kehittyivät rinnatusten. 1950-luvun alkupuolella Äänekosken Naiskuo-rosta oli tullut jo yksi suomalaisen naiskuorolaulun parhaimmista esittäjistä. Tuona aikana moista saavutusta pidettiin erittäin harvinaislaatuksena. Olihan kuoro maalta lähtöisin, eikä johtajakaan ollut alansa ammattilainen.

Äänekosken Naiskuoron ensimmäinen johtaja Annikka Wahrmann oli ilmiö jo itsenänsä, ja hänen hämmästyttävän monipuolinen roolinsa Äänekosken kulttuurielämässä kaipaa vielä lisäselvitystä. Annikka Wahrmann oli aktiivinen kulttuurin ja erityisesti musiikin puolestapuhja. Hän oli mukana perustamassa Suomen Naiskuoroliittoa. Wahrmannin kuoronjohtamistaitoa kiittävät niin hänen omat kuorolaisensa kuin esiintymisiä seuranneet kriitikotkin. Annikka Wahrmannin kuoronjohtamisen pedagogiikan yksityiskohtainen tutkiminen olisi tarpeellinen lisä hänestä kertovaan kirjalliseen aineistoon.

Äänekosken Naiskuoron toiminta pysyi melko vakaana koko Annikka Wahrmannin kauden ajan. Sen jälkeen laulajien lukumäärä laski vähitellen noin puoleen alkuperäisestä. Kuoron pienenemisen syiksi voidaan lukea useita eri seikkoja. Suuri epävarmuustekijä toiminnan jatkuvuuden kannalta on ollut 1980-luvulta lähtien kuoroa vaivannut johtajaongelma. Paikkakunnalle on syntynyt myös uusia kuoroja tarjoten vaihtoehtoisia laulumahdollisuuksia. Paikkakunnalta muutot ovat olleet kautta aikojen yksi kuorolaisia liikuttanut tekijä. Toisaalta Äänekosken Naiskuorossa on laulajia, jotka ovat olleet toiminnassa mukana koko aikuisikänsä.

Äänekosken Naiskuoron konserttitoiminta on jakautunut johtajapoliittisista syistä selkeisiin kausiin. Annikka Wahrmannin kaudella vuodesta 1945 1960-luvun puoliväliin asti konserttoiminen on ollut vilkasta. Kaksi seuraavaa vuosikymmentä kuluivat konserttien osalta suunnossa 40-vuotisjuhlan tekemää poikkeusta lukuun ottamatta. 1980-luvun johtajattomina vuosina koko toiminta oli miltei pysähdyksissä. Omien kevätkonserttien perinne on virinnyt uudelleen 1990-luvun alusta lähtien.

Konserttien lisäksi kuorolla on ollut runsaasti muita omia esiintymisiä ja yhteisiä produktioita, joista osa on tapahtunut myös ulkomailla. Osaamista on pidetty yllä osallistumalla kuoroliitosten järjestämiin koulutuksiin ja laulujuhliin. Äänekosken Naiskuorolle on ehtinyt kertyä mitava ohjelmisto, joka sisältää pääasiassa suomalaista ja pohjoismaista naiskuorokirjallisuutta 1900-luvulta.

Äänekosken Naiskuoro on kokenut monenlaisia vaiheita dramaattisista sotavuosista 1950-luvun kulta-aikaan ja toiminnan tyrehtymisestä 1980-luvun loppupuolella uuteen vireeseen. Lottakuoron toiminnasta jäljellä olevat tiedot ovat kuin koinsoymä armeijan huopa; kokonaisuuden kehykset ovat olemassa, mutta useita suuriakin aukkoja riittäisi vielä parsittavaksi.

Kriitikoiden arvioiden perusteella Äänekosken Naiskuoron taiteellisesti korkeatasoisin kausi ajoittuu Helsingissä 1953 pidetystä menestyksekkäästä Naiskuoroliiton konsertista 1960-luvun alkuun asti Äänekosken Naiskuoron 20-vuotiskonserttiin. Vuoropuhelu yleisön kanssa median välityksellä on vähentynyt, mutta Äänekosken Naiskuorolla on yhä paikkansa kotikaupungin kulttuurielämässä.

Äänekosken Naiskuoro on sitoutunut vahvasti kotipaikkaansa, isänmaallisiin juuriinsa sekä tehtäväänsä naiskuorolaulun esillä pitämisessä. Alusta alkaen kuoron toiminta on näkynyt

myös yhteiskuntasektorilla sekä hyväntekeväisyydessä että muissa projekteissa. Tärkeintä kuoron toiminnassa on aina ollut herättää jäsenissään harrastusta kotimaiseen musiikkiin sekä naiskuorolauluun. Se tehtävä on ollut kuorolaisten ja johtajien mielessä alusta alkaen, ja sama työ jatkuu yhä.

LÄHTEET

Auer Jaakko & Soininen Pekka 1996. *Äänekosken tehtaat 100 vuotta*. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä

Katajala, Kimmo 1990. *Historiikinkirjoittajan opas*. SKS: Jyväskylä.

Kautiainen, Hannu *Äänekosken Naiskuoron juhlakonsertti yllätti Sisä-Suomen Lehti* 20.4.1982

KESKISUOMALAINEN Sanomalehti 03/1946, 7.4.1951, 03/1962, 24.3.1995

Kilpi, Timo 1982. *Äänekoski*. Gummerus: Jyväskylä.

Korhonen, Kimmo 2002. Säveltäjämuotokuva: *Jaakko Linjama*. www.fimic.fi

Kotiseutumme Konnevesi-Sumiainen-Suolahti-Äänekoski-Konginkangas 2001–2002 2002. Oy Botnia-Foto Ab:Vaasa

Kuttila, Johanna 1993. *Kisällilaulu Valkeakoskella ja Äänekoskella*. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitos. Pro gradu.

Lukkarinen, Vilho 1981. *Suomen lotat*. WSOY: Porvoo.

Linjama, Jouko 2002. *Kun isä olympiahymnin sävelsi*. Gummerus: Jyväskylä.

Minkkinen, Tellervo 1975. *Lotta Svärd-järjestön Jyväskylän piirin ja Sisä-Suomen piirin historia 1.osa*. Eripainos Keski-Suomi 16:sta.

Naiskuoroliitto 1993. *Perus- ja taitomerkkilaulukirja*. Riihimäen Kirjapaino Oy: Riihimäki.

Otavan Iso Musiikkitietosanakirja osa 4 1978. Otava: Keuruu.

Pajamo, Reijo 1997. *Laulun ja soiton SULASOL*. Yliopistopaino: Helsinki.

Parkkonen, Aino 1959. Kuoromuisteluksia Äänekoskelta. Artikkelit Vanhan Äänekosken kotiseutuyhdistyksen kotiseutulehti Pässinrata 2002/2003. Keski-suomen Painotuote Oy.

Pohjola-Norden –yhdistyksen internetsivut www.pohjolanorden.fi/liitto (viitattu 8.4.2005)

Rehkola Kaarina 1981. *Sävelten siivillä lentäin Naiskuoro Vaput 1910-1980*. Oy Sisä-Suomi: Vaajakoski.

Seila, Taito 1972. *LOTTA SVÄRD univormupukuiset naiset*. Kustannusliike Aikakirja: Helsinki.

Sisä-Suomen Lehti artikkelit: 14.11.1983

Suomalaisia Säveltäjiä (toim. Erkki Salmenhaara) 1994. Otava: Keuruu.

Suomen säveltäjiä II 1966. WSOY: Porvoo.

Vainionpää, Matti 1953. *Kotiseutu ja säästöpankki*. Äänekosken kirjapaino: Äänekoski.

Vainionpää, Matti 1965. *Polku näkymättömään*. Kirjavirta Oy: Vaasa.

Nyt on kulttuurin vuoro! Äänekosken kaupungin kulttuuripoliittinen ohjelma 1999.

Painamattomat lähteet

Ala-Keiteleen Musiikkiopiston Annikka Wahrman –stipendikonserttien käsiohjelmat 199?

Hänninen Eva 1982. Muistiinpanot Äänekosken Naiskuoron toiminnasta 1941-1960. (Käsikirjoite)

Närhi Salme 2004. Tarinaa kuoron äänilevyn tekemisestä. (Käsikirjoite)

Pulkkinen Sirkka (toim.) 1990. Annikka Wahrmann ja hänen elinpäivänsä. Omakustanne: Äänekoski.

Saarivaara Helena 1991. Teoksessa Pulkkinen Sirkka (toim.) Annikka Wahrmann ja hänen elinpäivänsä.

Äänekosken Naiskuoron asiakirja-arkisto 1945-2004.

Äänekosken Naiskuoron Toimintakertomukset 1954-2003

Haastattelut

Karhunen Lilli 9.4.2003

Savonen Tyyne 6.4.2003

Wahrmann Annikka (nauhoitettu 04/1982)

Henkilökohtaiset tiedonannot

Jauhiainen Terttu 2005

Närhi Salme 2002-2005

Pulkkinen Sirkka 2002-2005

LIITTEET

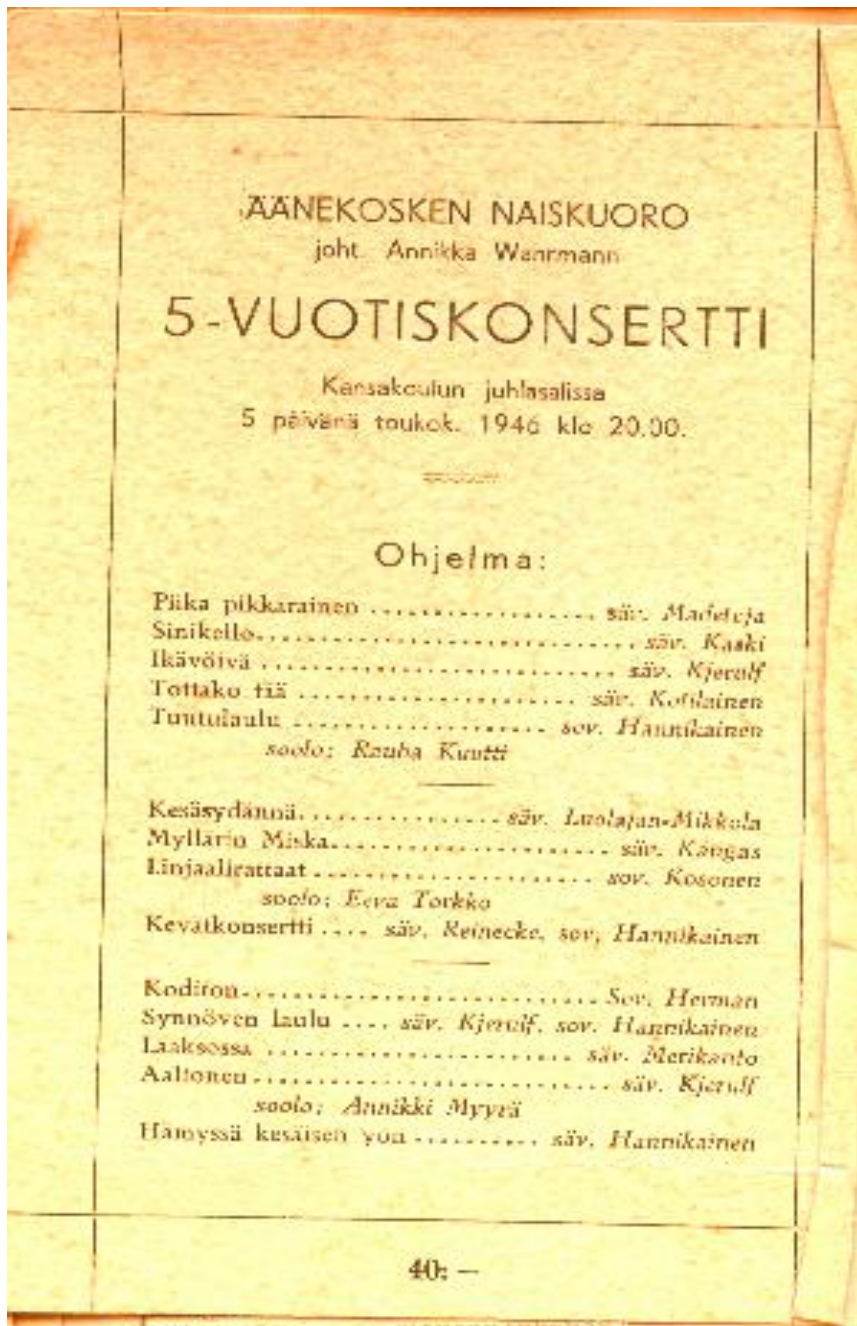
Liite 1

Äänekosken Naiskuoro Ry:n johtajat 1941-2005

WAHRMANN Annikka	1941-1945 (Lottakuoro) ja 1945-1968
TORKKO Eeva	1968-1979
RANTANEN Marja-Leena	1979-1981
MÄNYTNEN Aira	1981-1985, 1990, 1998
KAUTIAINEN Hannu	1986-1987, 1988-1989
TUHKANEN Leena	1991-1993
LUUKKONEN Ulla	1994-1995
MÄNNISTÖ Jori	1995-1996
TAKALA Seija	1996-1997
RINKINEN Riikka	1998-2001
KIVI Eeva	2001-2003
KOTAMÄKI Ulla	2004 kevät
HYPPÖNEN Maija-Liisa	2004 syksy-

Liite 2a

Äänekosken Naiskuoron 5-vuotisjuhlakonsertin ohjelma

Liite 2b

Äänekosken Naiskuoron 10-vuotisjuhlakonsertin ohjelma

13

AÄNEKOSKEN NAISKUORO
JOHTAJA ANNIKA WAHRMANN

10

VUOTIS-
JUHLAKONSERTTI

*Äänekosken Keskuskansalautusen
sunnuntaina 11 päivänä toukokuuta 1932 kello 18.00*

Ohjelma:

Kuula	ISANMAANI	J. H. Erkkö
Leinälä	MUINAINEN KAKENI	Kanteletar
Kosonen	SÄTU	Z. Tapelius
Pohjannies	TULI TAAS IHANAT TUULET	Einar Vuorela
Genets	TUOMEN ALLA	Aino Suonio
Kuula	YKSIN	Tolvo A. Lehinen
Haapalainen	TEHTAAN TYTTO	Hj. Björnsson
Kjerulf	SYNNÖVEN LAULU	
Sibelius	TUULE TUULI LEPPEAMMIN	A. V. Koskimies
Hannikainen	METSASSA	Hannikainen
sov. Hannikainen	KEVÄTKONSERTTI	Hannikainen
Kargas	MYLLÄRIN MISKA	Robert Burns - Valter Järvi
Pesola	RANNAN IHIEKKA HELKKÄÄ	Larln Kyösti
sov. Pakkanen	KARJALAINEN KEHTOLAULU	
	<small>soitin Eeva Toikka</small>	

100.—

Liite 2c

Äänekosken Naiskuoron 20-vuotisjuhlakonsertin 13.3.1962 ohjelma

OHJELMA:

Jaakko Linjama
Väinö Haapalainen
Ilvari E. Koskimies
Väinö Pesola

Vapaa sana

H. Kjerulff

Sune Carlson
Leevi Madetoja

P. J. Hannikainen
Arvo Rääkkönen
sov.

Ilvari E. Koskimies

Eino Linnala

Kuoron johtaja
Solisteina
Saestäjänä

Kuoron lippulaulu

Tehtaan tyttö

Muuttolinnuille

Inka Muori

Synnöven laulu

Tuossa istui niemen neidot

Päivänlasku
solo Eeva Torkko

Hämyssä kesäisen yön

Sarja unkarilaisia kansanlauluja
Häi häi
Kello jossain soipi
Ratsu tallaa
Soma neito kaivotiellä
Ratsu ravas

Ääressä ikkunan
(poismenneiden laulajien ja
ystävien muistolle)

Laulaen kevättä kohti
4-osainen kantaatti
solo-osa Inkeri Laes
säestys Kimmo Hakasalo

Annikka Wahrmann
Inkeri Laes
Eeva Torkko
Kimmo Hakasalo

Liite 2d

Äänekosken Naiskuoron 40-vuotiskonsertin 18.4.1982 ohjelma

Ohjelma			
P.J. Hannikainen	<i>Ma laulan vaan</i>	P. Tšaikowsky	<i>Kirsikkakuoro Oopperasta Eugen Onegin</i>
Väinö Haapalainen	<i>Tehtaan tyttö</i>	Pekka Kostainen	<i>Armahan kulku Onpa tietty tietyssäni</i>
P.J. Hannikainen	<i>Marjatan laulu</i>	Mauri Hongisto	<i>Suvi-ilta</i>
Jaakko Tuuri	<i>Aamutunnelma</i>	Ahti Karjalainen	<i>Kolme laulua E. Vuorelan sanoihin</i>
Muisteloita			— <i>Juhannusyö</i>
Kvartetti			— <i>Kesäjuhla</i>
J. Pohjanmies	<i>Sydän</i>		— <i>Kesäyö</i>
Tervehdykset		T. Vettik	<i>Pohjoinen kotimaa</i>
Oskar Merikanto	<i>Kesäillan valssi</i>		
	<i>Väliaika</i>		

Liite 2e

Äänekosken Naiskuoron 50-vuotisjuhlakonsertti 12.5.1991

Ohjelma

Jaakko Linjama	<i>Lippulaulu</i>
W.A. Mozart	<i>Keväällä</i>
Enok Kosonen	<i>Satu</i>
P.J. Hannikainen	<i>Hämyssä kesäisen yön</i>
Ahti Sonninen	<i>Erotessa</i>
P.J. Hannikainen	<i>Marjatan laulu</i>
	* * *
Ala-Keiteleen Musiikkikoulun lapsikuoro	
	* * *
Joh. Brahms	<i>Mustalaislauluja:</i>
	<i>Tumma poika</i>
	<i>Taivaan tähdet</i>
	<i>Rima-virta</i>
Béla Bartók	<i>Murhe</i>
Suomal. kansanlaulu	<i>Heiliä ikävä</i>
	* * *
Tervehdykset	
	* * *
VÄLIAIKA – kahvitarjoilu	
	* * *
Juhani Pohjanmies	<i>Sydän</i>
P.J. Hannikainen	<i>Joutsen</i>
Juhani Pohjanmies	<i>Kerranpa kesällä</i>
	<i>Soolo: Leena Tuhkanen</i>
Jean Sibelius	<i>Tuule tuuli leppeämmin</i>
Jean Sibelius	<i>Finlandia</i>
	* * *

Liite 2f

Äänekosken Naiskuoron 60-vuotisjuhlakonsertin ohjelma
Kvartetin ohjelma jäi esittämättä sairastapausten vuoksi.

Ohjelma

Lankoiseni, lintuiseni... teoksesta Sulhasen tulolaulut I	Pekka Kostiainen	Vanha linna	Hermann Rechberger
Juurukellot	Felix Krohn San. Toini Hautala	Mitä tarkoittaa kesytetty kvartetti	Anna-Kaarina Kiviniemi Sov. Jouko Törmälä San. Antoine de Saint-Exupery Suom. Irma Paakkala
Piika Pikkarainen	Leevi Madetoja San. Valter Juva	On hetki kvartetti	Rauno Lehtinen Sov. Jouko Törmälä
Mylläriin Miska	Knut Kangas San. Robert Burns - Valter Juva	Harukana tomoni - Kaukaiselle ystävälle	Toshi Isobe
Karjalainen kehtolaulu	Sov. Kalle Pakkanen	Sireli, kas mul onne?	Gustav Ernesaks
Kerranpa kesällä	Juhani Pohjanmies San. Aleksis Kivi	Jos osaisi onnestansa -laulusarja	Kaj Chydenius San. Lauri Viita
Hanget soi Yli metsän koitti jo päivänkoi	Heikki Sarmanto Sov. Auvo Sarmanto San. Eino Leino	Metsä Tuletko kanssani korkealle Avioliitto Enpä uskonut tänne asti Joki	
Yössä	Paul Jansson San. Eila Kivikk'aho		
Uniloru Vesi väsy lumen alle	Harri Wessman San. Eha Lättemäe		

VÄLIAIKA

Liite 3

Äänekosken Naiskuoron hallituksen vastuunkantajat

Äänekosken Naiskuoro ry:n puheenjohtajat

HÄNNINEN Eva 1941-1969

ALAHUHTA Laila 1970-1975

AROLA Marja-Leena 1976-1977

PULKKINEN Sirkka 1977-2003

AURANEN Raili 2003-

Äänekosken Naiskuoro ry:n sihteerit

HÄNNINEN Eva 1941-1950

NÄRHI Salme 1951-1952

KARHUNEN Lilli 1953-1960

JÄMSÉN Paula 1961-1980

PIILOLA Salme 1981-2003

SALMINEN Tuula 2003-

Äänekosken Naiskuoro ry:n rahastonhoitajat

RISTANIEMI Kaino 1941-1942

SAARINEN Mirjam 1943-1945

SALMELIN Salme 1946-1947

KARHUNEN Lilli 1948-1951

NÄRHI Salme 1952-1998

IKONEN Ann 1999-